

2021

ARCHEOLOGIENOTA Kanarieberg te Ronse (Oost-Vlaanderen)

ADEDE Archeologisch Rapport 667

Boris Horemans

ADEDE ARCHEOLOGISCH RAPPORT 667

Archeologienota Kanarieberg te Ronse (Oost-Vlaanderen).

BORIS HOREMANS

Colofon

Uitgever	ADEDE bvba
Jaar van uitgave	2021
Plaats van uitgave	Gent
Redactie	Niels Janssens & David Janssens
ISSN	2033-6810

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van ADEDE bvba. ADEDE bvba is niet aansprakelijk voor eventuele schade voortvloeiend uit diens adviezen.

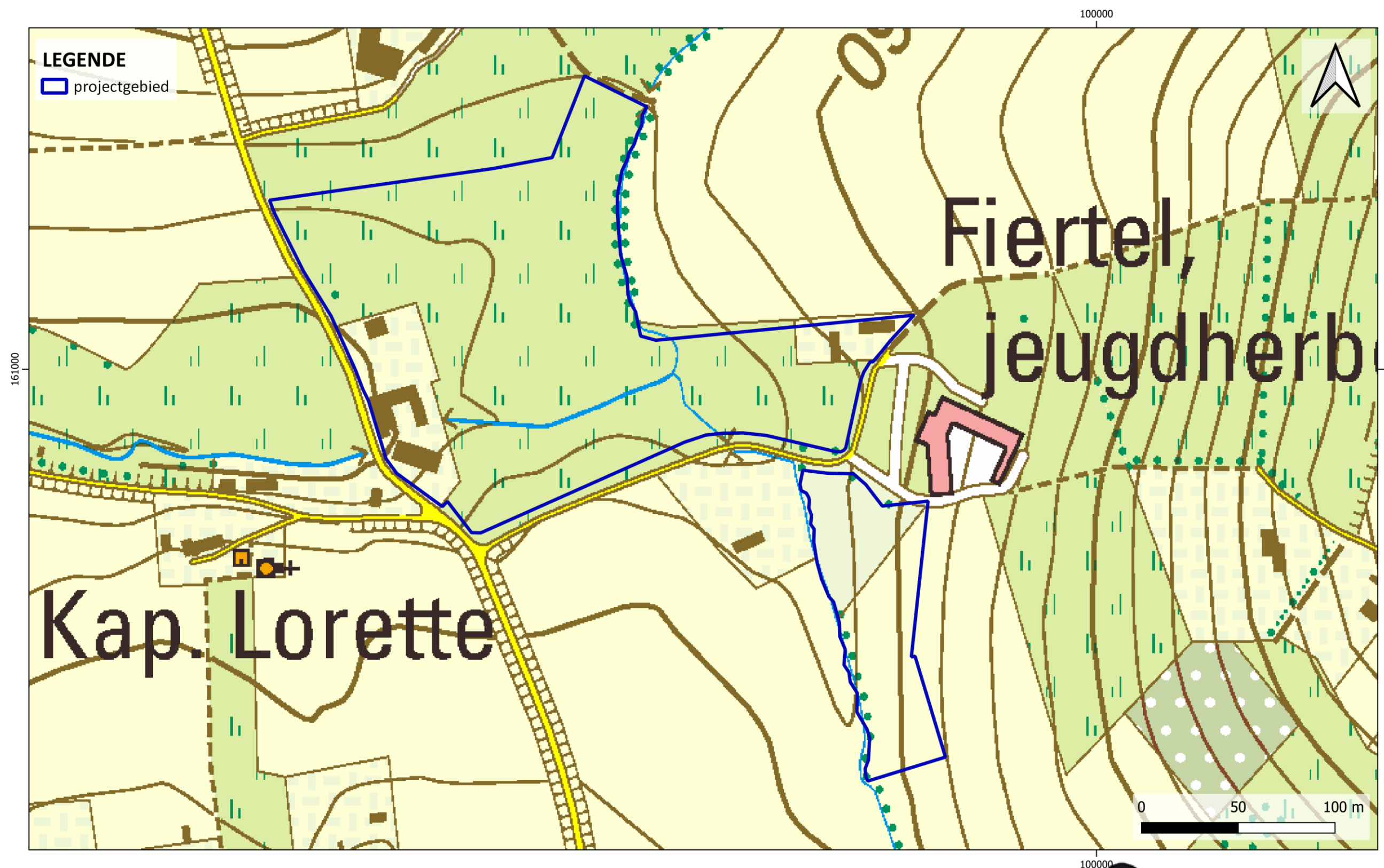
Inhoudsopgave

1	Administratieve fiche	- 5 -
2	Bureauonderzoek	- 9 -
2.1	Archeologische voorkennis	- 9 -
2.2	Aanleiding van het onderzoek.....	- 9 -
2.3	Doel van het onderzoek	- 9 -
2.4	Huidige situatie projectgebied	- 10 -
2.5	Beschrijving geplande werken.....	- 10 -
2.6	Randvoorwaarden	- 11 -
2.7	Werkwijze	- 11 -
3	Assessmentrapport.....	- 15 -
3.1	Landschappelijke situering van het onderzoeksgebied.....	- 15 -
3.2	Geo(morfo)logische en bodemkundige situering van het onderzoeksgebied	- 20 -
3.2.1	Tertiair geologisch	- 20 -
3.2.2	Quartair geologisch	- 22 -
3.2.3	Bodem	- 23 -
3.2.3.1	Bodemtypekaart.....	- 23 -
3.2.3.2	Potentiële bodemerosie	- 24 -
3.2.3.3	Erosiegevoeligheid.....	- 25 -
3.2.3.4	Landgebruik	- 26 -
3.2.3.5	Gewestplan.....	- 27 -
3.3	Historische situering van het onderzoeksgebied	- 29 -
3.3.1	Algemene historische situering	- 29 -
3.3.2	Historisch kaartmateriaal	- 33 -
3.3.2.1	Kaart van Fricx (1704-1712/1727)	- 33 -
3.3.2.2	Kaart van Ferraris (1771 – 1778)	- 35 -
3.3.2.3	Atlas der Buurtwegen (1840)	- 37 -
3.3.2.4	Topografische kaart van Vandermaelen (1846 – 1854)	- 38 -
3.3.2.5	Kaart van Popp (1842 – 1879)	- 40 -
3.3.1	Luchtfoto 1971	- 41 -
3.3.2	Luchtfoto 1979-1990	- 42 -
3.3.3	Luchtfoto 2000-2003	- 42 -

3.3.4	Luchtfoto 2008-2011	- 43 -
3.3.5	Luchtfoto 2015	- 44 -
3.3.6	Luchtfoto 2020	- 45 -
3.4	Archeologische situering van het projectgebied.....	- 46 -
3.4.1	Archeologische nota's en onderzoek in de omgeving.....	- 46 -
3.4.2	CAI Indicatoren	- 47 -
4	Besluit	- 51 -
5	Bibliografie.....	- 54 -
6	Lijst van figuren	- 55 -

1 Administratieve fiche

Projectcode	2021A404
Site	Ronse - Kanarieberg
Projectsigle ADEDE	RON-KAN
Soort onderzoek	Bureauonderzoek
Aard van de vervolgwerken	Regularisatie van bestaande bebouwing, aanleg van een mestopslag en uitbreiding van de bestaande parking.
Uitvoerder	ADEDE bvba
Erkenningsnummer ADEDE bvba	2015/00058
Erkend archeoloog	David Janssens 2018/00215
Tijdelijke bewaarplaats archief	ADEDE bvba
Bibliografische referentie	Boris Horemans, 2021, Archeologienota Kanarieberg te Ronse (Oost-Vlaanderen), ADEDE Archeologisch Rapport 667, Gent.
Grootte projectgebied	± 40.400m ²
Periode uitvoering	Januari 2021
Thermen thesaurus Onroerend Erfgoed	Archeologienota, Bureauonderzoek
Verstoorde zones	Bebouwing en verharding, zie kaart p. 9.

Ronse - Kanarieberg

aangemaakt: 26 januari 2021
bron: AGIV - QGIS - CRS: Lambert 72

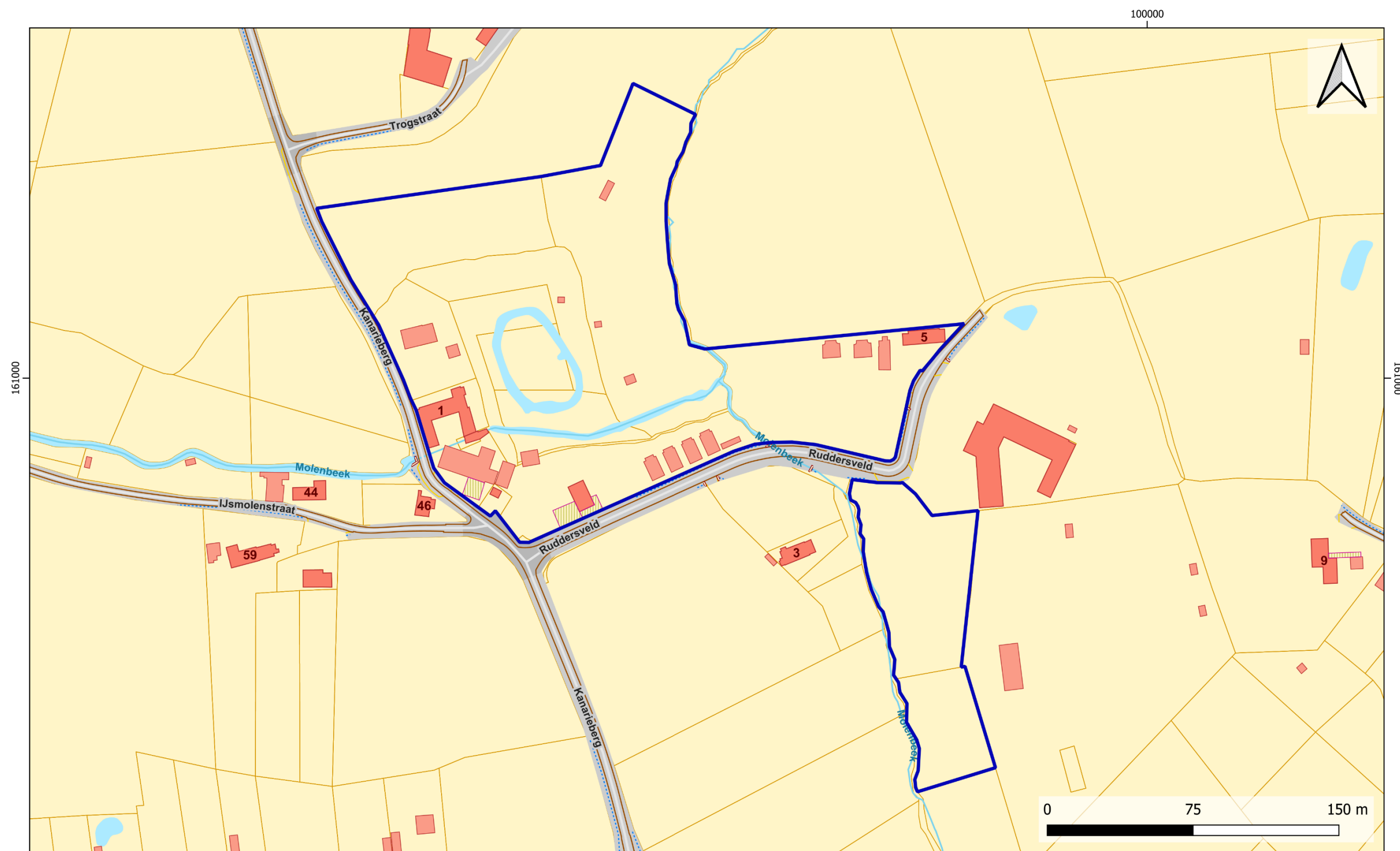

Ronse - Kanarieberg

aangemaakt: 26 januari 2021
bron: AGIV - QGIS - CRS: Lambert 72

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

Ronse - Kanarieberg

aangemaakt: 26 januari 2021
bron: AGIV - QGIS - CRS: Lambert 72

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

2 Bureauonderzoek

2.1 Archeologische voorkennis

Binnen de contouren van het projectgebied werd reeds een archeologisch vooronderzoek uitgevoerd in het kader van de verplaatsing van de beek. Verder werden er ook in de ruime omgeving reeds archeologische onderzoeken uitgevoerd en zijn er archeologische waarden gekend. Deze worden verder besproken in het assessment.

2.2 Aanleiding van het onderzoek

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van een geplande omgevingsvergunningsaanvraag voor stedenbouwkundige handeling waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 3000m² of meer bedraagt. De initiatiefnemer is daarom verplicht een bekrachtigde archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag.

2.3 Doel van het onderzoek

Deze archeologische nota heeft tot doel om door middel van de bestaande archeologische, geografische, geologische, en historische bronnen de mogelijkheid tot het aantreffen van archeologisch waardevolle sites binnen het projectgebied te onderzoeken. Aan de hand van de verzamelde informatie wordt vervolgens een programma van maatregelen opgesteld met het doel de archeologische kennis te bewaren voor de volgende generaties.

Volgende onderzoeksvragen worden in deze archeologienota behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied?
- Zijn er archeologische sites met relevante cultuurhistorische waarde gekend op of in de omgeving van het onderzoeksgebied?
- Hoe evolueerde het historisch landgebruik van het onderzoeksgebied?
- Hoe evolueerde de historische bebouwing van het onderzoeksgebied?
- Wat is de potentiële impact van de geplande werken op het cultuurhistorisch en archeologisch erfgoed?

2.4 Huidige situatie projectgebied

Het projectgebied is momenteel in gebruik als terrein voor buitenactiviteiten. Daartoe werden stallingen op het terrein gebouwd, verschillende tenten die dienst doen als overnachtingsplaats, een slotgracht gegraven in het kader van een klimparcours. Daarbij werden ook wegenissen op het terrein aangelegd in waterdoorlatende materialen. Verschillende schuilhutten, bergingen en fietsenstallingen werden opgetrokken, alsook een handboogschietstand. In het oosten van het noordelijke projectgebied werd een parking aangelegd.

2.5 Beschrijving geplande werken

De geplande werken betreffen grotendeels een regularisatie van reeds uitgevoerde werken. Het gaat daarbij om volgende ingrepen die dienen geregulariseerd te worden:

- Verbouwingen aan de paardenstal.
- Te regulariseren bijgebouw 'fietsenberging.
- Te regulariseren bijgebouw Bergruimte 2
- Te regulariseren bijgebouw Bergruimte 3
- Verschillende tenten.
- Te regulariseren koele berging.
- Te regulariseren bijgebouw 'afdak 1'.
- Te regulariseren bijgebouw 'handboogschietstand.
- Te regulariseren bijgebouw 'schuilhut 1, 2, 3, 4 en 5'.
- Te regulariseren openluchtpiste.
- Te regulariseren slotgracht.
- Te regulariseren boomhut.
- Te regulariseren bijgebouw 'stal 1'

De nog uit te voeren werken behelzen enkel de aanleg van een mestopslagplaats in het noordwesten van het projectgebied met een totale oppervlakte van 23m², alsook de heraanleg en uitbreiding van de bestaande parking in het oostelijke gedeelte van het noordelijke projectgebied. Deze parking zal een oppervlakte kennen van zo'n 1.216m². Over de voorziene bodemingreep voor deze parking werd door de opdrachtgever geen verdere informatie gegeven. We gaan daarom uit van een verharding met onderfundering met een totale diepte van 40cm.

2.6 Randvoorwaarden

Gezien het projectgebied momenteel in gebruik is en de parking dient te worden opgebroken alvorens verder archeologisch onderzoek te kunnen uitvoeren, wordt deze nota opgesteld in uitgesteld traject.

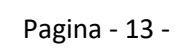
2.7 Werkwijze

Dit bureauonderzoek heeft tot doel de aanwezigheid en de bewaringstoestand van de archeologische resten binnen het projectgebied in te schatten, alsook de impact van de geplande werken op het aanwezige archeologische erfgoed. Op basis van de verworven kennis kunnen concrete aanbevelingen geformuleerd worden voor een eventuele verder prospectie-/opgravingsstrategie. De archeologische verwachting van het projectgebied wordt gebaseerd op gekende geologische, landschappelijke, archeologische, historische en geografische bronnen. Hiervoor wordt beroep gedaan op gekende literatuur, de Centraal Archeologische Inventaris, het Geoportaal van Onroerend Erfgoed en de Databank Ondergrond Vlaanderen. Dit alles wordt vervolgens samengelegd met topografische kaarten, recente luchtfoto's, kadasterkaarten en plannen van de gekende/geplande toestand.

Overzicht geconsulteerde kaarten:

- Onderzoeksgebied:
 - Inplantingsplan huidige toestand
 - Inplantingsplan geplande toestand
 - Doorsnede bestaande toestand
 - Doorsnede nieuwe toestand
- Geografische/geo (morfo)logische en bodemkundige situering:
 - Topografische kaart
 - Orthofoto
 - Kadasterkaart
 - Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II
 - Tertiair geologische kaart
 - Quartair geologische kaart
 - Bodemtypekaart
 - Potentiële bodemerosiekaart
 - Erosiegevoeligheidskaart

- Bodemgebruiksbestand
- Gewestplan
- Historische situering:
 - Kaart van Fricx, 1704-1712/1727
 - Kaart van Villaret, 1745-1748
 - Kaart van Ferraris, 1777
 - Atlas der Buurtwegen, 1840
 - Kaart van Vandermaelen, 1846-1854
 - Kaart van Popp, 1842-1879
 - Luchtfoto's
- Archeologische situering:
 - Geoportaal Centraal Archeologische Inventaris
 - Inventaris Onroerend Erfgoed

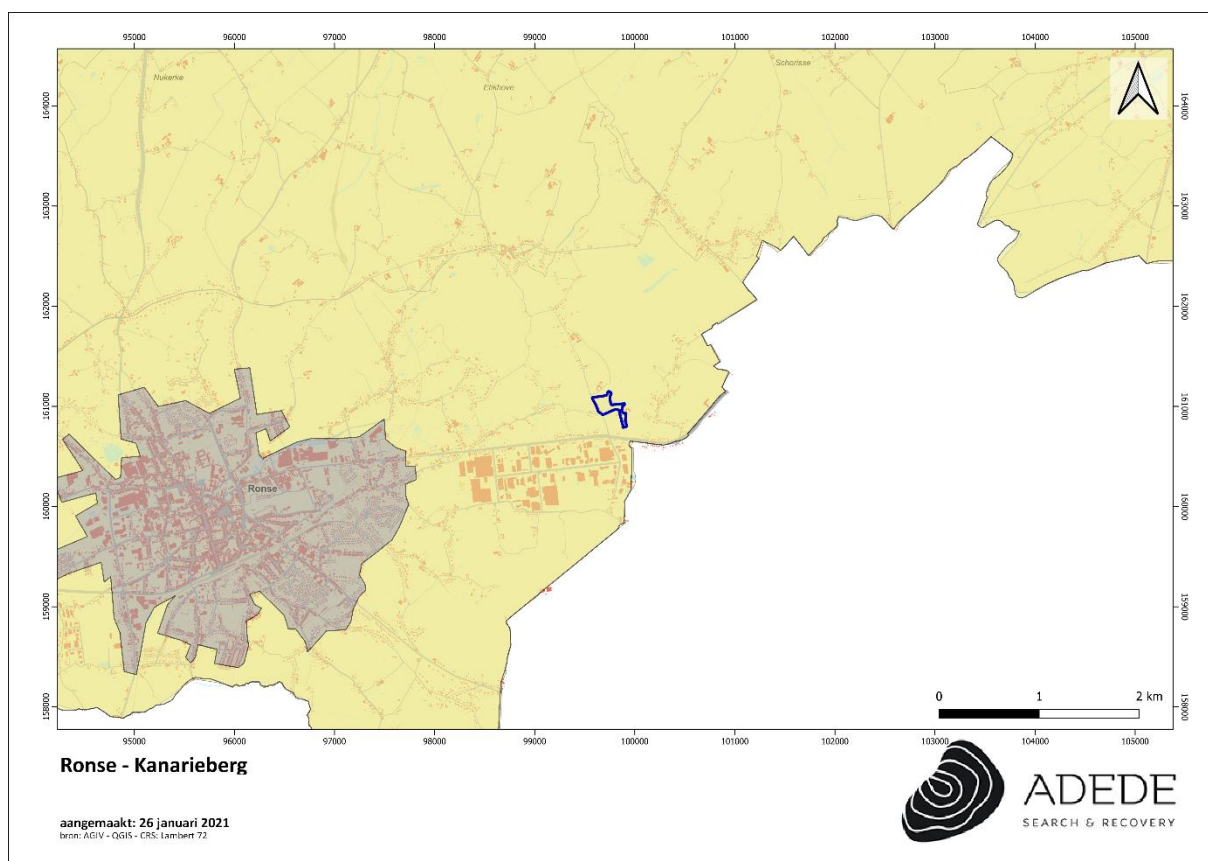

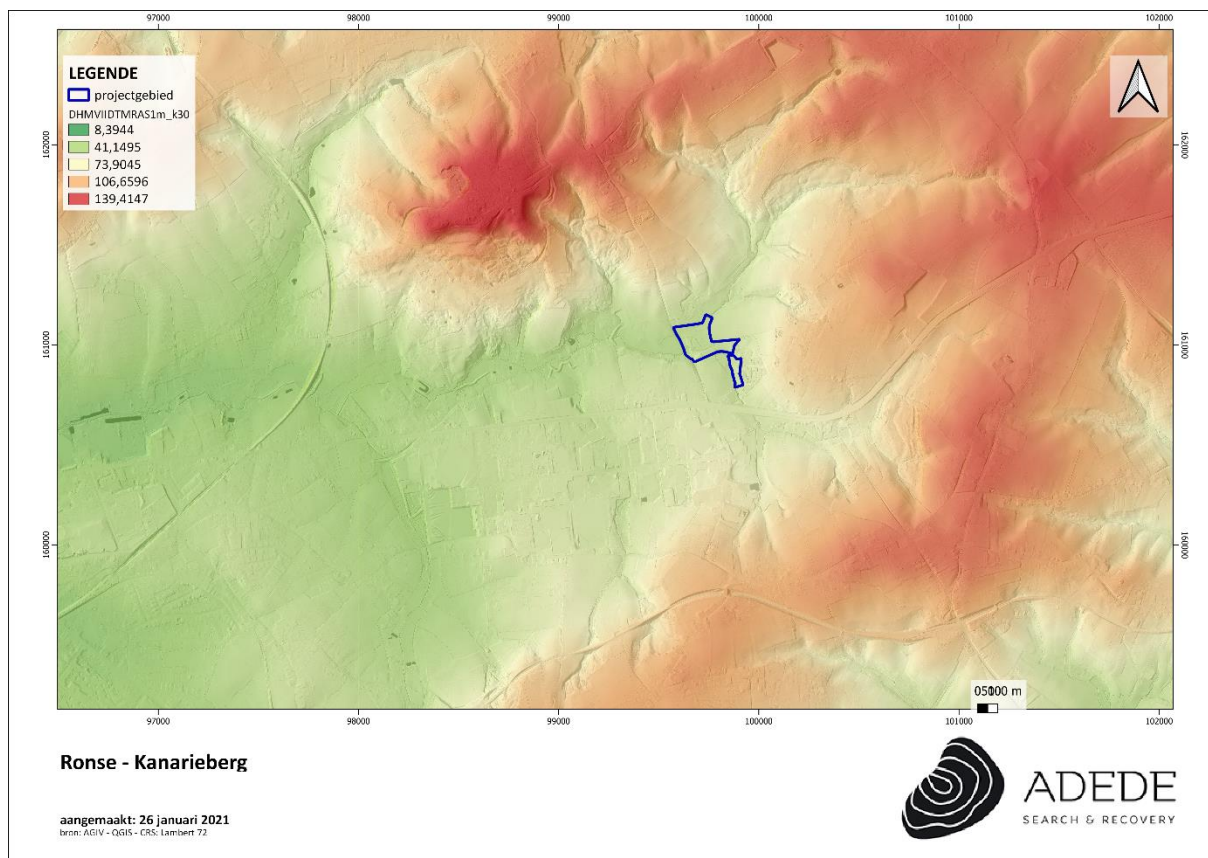
3 Assessmentrapport

3.1 Landschappelijke situering van het onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied dat het onderwerp vormt van deze bureaustudie situeert zich ten oosten van de stedelijke agglomeratie van Ronse. Ronse is gelegen in het hart van de Vlaamse Ardennen in de Zandleem- en Leemstreek. De stad ligt helemaal in het zuiden van de provincie Oost-Vlaanderen en grenst in het zuiden aan de provincie Henegouwen. In het noordwesten grenst ze aan Kluisbergen, in het noordoosten aan Maarkedal, in het oosten aan Elzele, in het zuiden aan Frasnes-lez-Anvaing en in het westen aan Mont-de-l'Enclus. Ronse ligt in een komvallei gevormd door de Molenbeek. Die beek ontspringt ten oosten van de stad in het brongebied op de zuidflank van de Muziekberg, loopt in westelijke richting dwars door het historische centrum om enkele kilometer verderop in de Ronnebeek en vervolgens in de Schelde uit te monden. Het Digitaal Hoogtemodel illustreert duidelijk het heuvelachtig karakter van de omgeving. De stad situeert zich in de vallei van de Molenbeek en wordt 'in de tang genomen' door twee uitgesproken heuvelruggen. Een heuvelrug loopt van west naar oost en vormt de noordgrens van de stad. De andere loopt van het oosten naar het zuidwesten en vormt de zuidgrens van de stad. Ten oosten van de stad, ter hoogte van de Pottelberg lopen beide heuvelruggen in elkaar over. De toppen van deze heuvelruggen zijn de zogenaamde getuigenheuvels die deze streek typeren (Kluisberg, Hotondberg, Muziekberg, Pottelberg). Enkel naar het westen toe, langsheen de loop van de Molenbeek en vervolgens de Ronne, is er een vlakke opening in het landschap te bemerken. Het projectgebied situeert zich op een hoogte van zo'n 54 à 60m TAW. Het reliëf kent een duidelijk stijgend hoogteverloop naar het zuiden en het oosten toe.

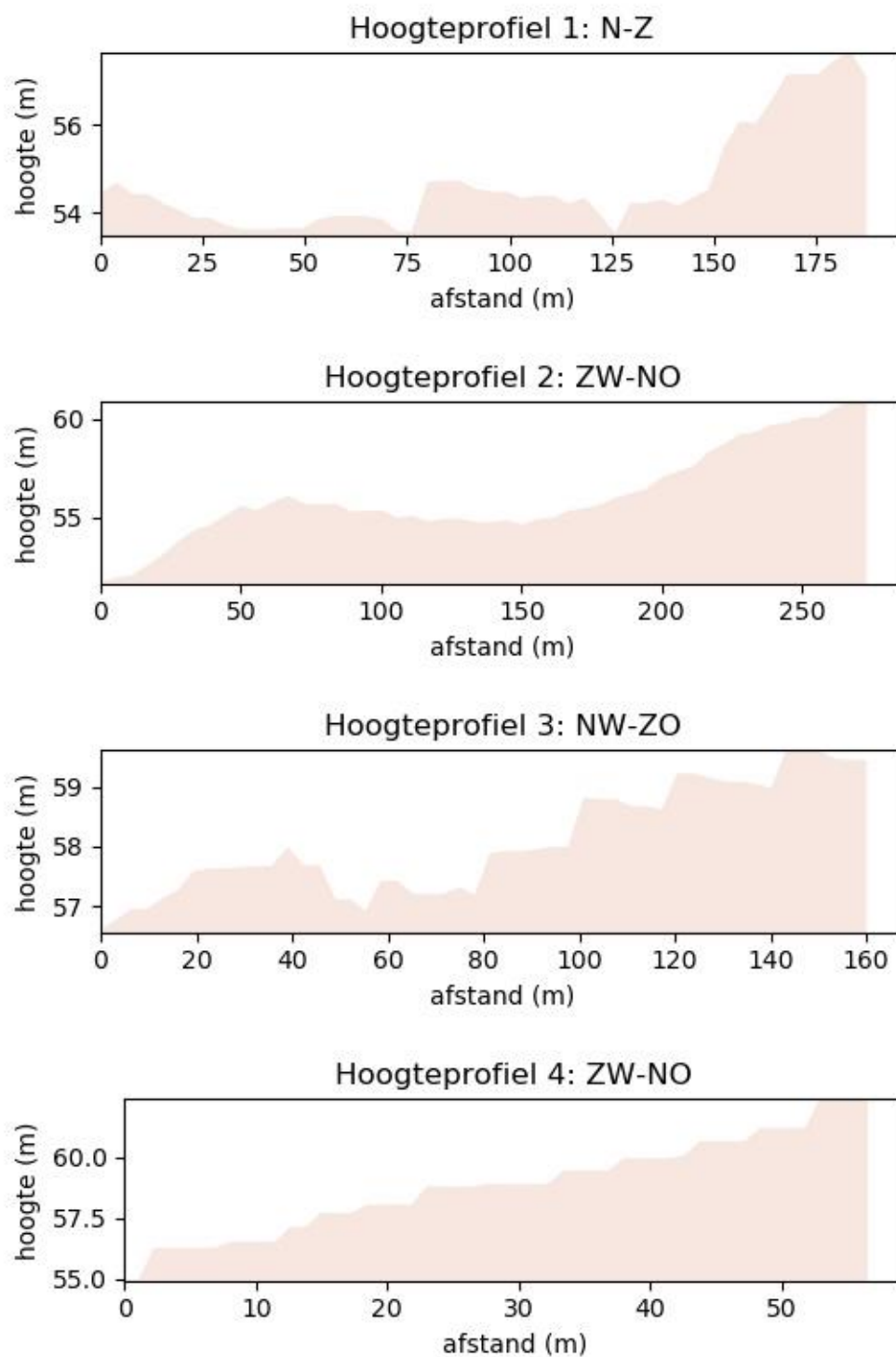
Figuur 1. Situering van het projectgebied op de Traditionele Landschappenkaart.

Figuur 2. Situering van het projectgebied op het DHM VII, digitaal terreinmodel 1m.

Figuur 3. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m (detail).

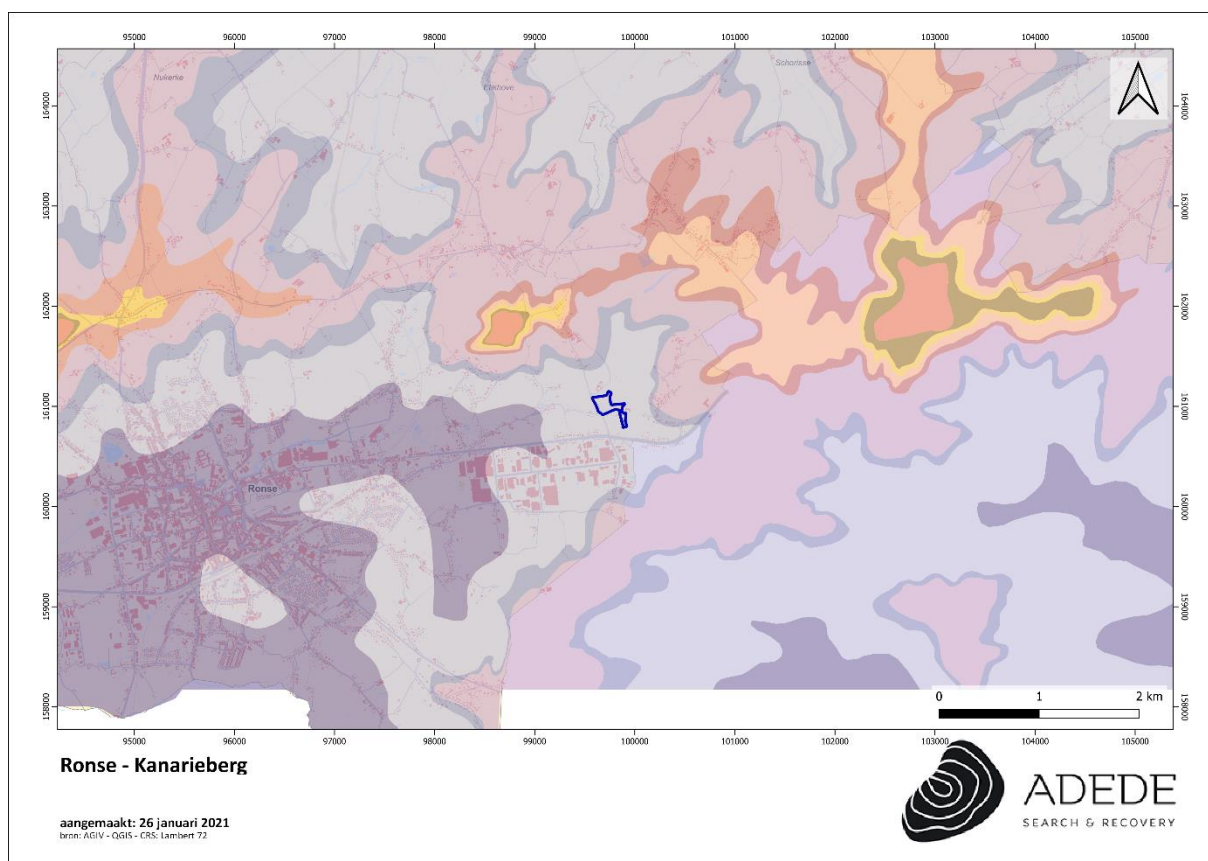
Figuur 4. Hoogteprofielen van het projectgebied.

3.2 Geo(morfo)logische en bodemkundige situering van het onderzoeksgebied

3.2.1 Tertiair geologisch

De Tertiair geologische kaart (1:50.000) geeft de lithologie van de afzettingen onder de Quartaire afzettingen weer. Op de tertiair geologische kaart wordt het projectgebied gekarteerd als behorende tot de **Formatie van Kortrijk**. Deze Formatie, die samen met de formatie van Tielt en de formatie van Gentbrugge de Ieper groep vormt, bestaat uit een pakket mariene zandige klei, tot 125 meter dik, met weinig macrofossielen uit het vroege Ieperiaan, afgezet in de zee die België bedekte tijdens het Ypressiaan (Vroeg-Eoceen, rond 52 miljoen jaar oud).¹ Over het algemeen worden de afzettingen siltiger of zandiger (ondieper afzettingsmilieu) naar het zuidoosten toe en homogeen kleiiger naar het noorden en noordoosten toe (dieper afzettingsmilieu). Binnen de formatie van Kortrijk behoort het projectgebied tot het **Lid van Moen**. Dit is afgezet tijdens een periode van zeespiegelschommelingen, wat resulteerde in een heterogeen sedimentpakket. Het is een grijze kleiige silt, waartussen intercalaties voorkomen van zand met grof glauconiet of gebroken schelpresten. Deze grove lagen zijn vermoedelijk afgezet tijdens stormperiodes (tempestieten). Naar het noorden en noordoosten toe gaat deze eenheid over naar een meer homogene kleiigere afzetting. De Tertiair geologische kaart verwijst ook naar de aanwezigheid van Nummulites Planulatus.

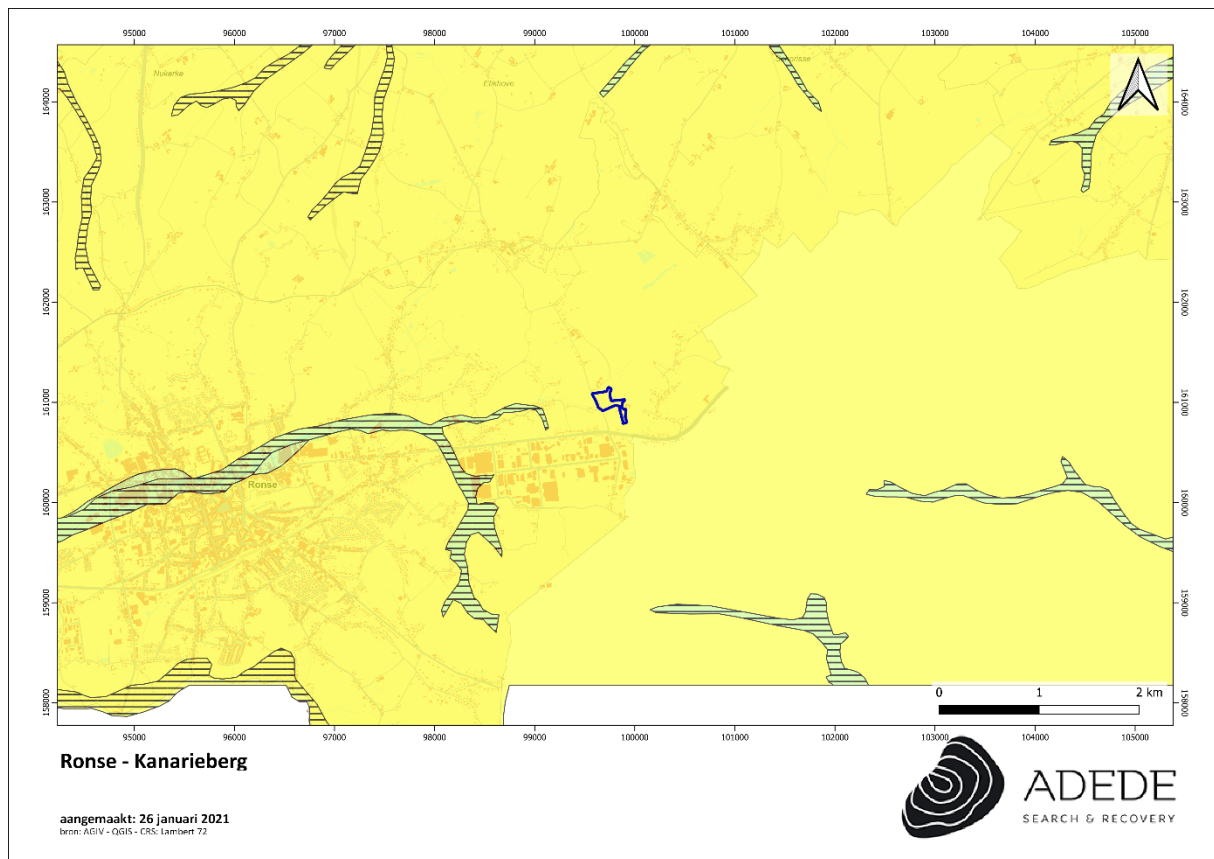
¹ https://nl.wikipedia.org/wiki/Formatie_van_Kortrijk

Figuur 5. Situering van het projectgebied op de tertiair geologische kaart.

3.2.2 Quartair geologisch

Op de Quartair geologische kaart ligt het projectgebied in een gebied dat is gecodeerd als **type 2**. Dit type verwijst naar een opbouw bestaande uit eolische afzettingen van silt uit het Weichseliaan (LaatPleistoceen) of eventueel Vroeg-Holoceen. Bijkomend kunnen er hellingafzettingen uit het Quartair voorkomen. Ten noorden van het onderzoeksgebied komt ook nog type 3a en 3 voor. Type 3a betreft een opbouw met fluviatiele afzettingen uit het Weichseliaan (mogelijk ontbrekend), eolische afzettingen uit het Weichseliaan (mogelijk afwezig) en holocene rivier- of beekafzettingen. Type 3 bestaat eveneens uit een fluviatiele afzettingsslaag uit het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) met daarboven eolische afzettingen van silt afkomstig uit het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) of vroegHoloceen al dan niet in combinatie met hellingafzettingen uit het Quartair. De bovenste karteereenheid is mogelijk afwezig.

Figuur 6. Situering van het projectgebied op de quartair geologische kaart.

3.2.3 Bodem

In dit hoofdstuk worden achtereenvolgens de bodemtypekaart, potentiële bodemerosiekaart, erosiegevoeligheidskaart en het bodemgebruiksbestand besproken.

3.2.3.1 Bodemtypekaart

Op de Bodemtypekaart kunnen binnen het projectgebied volgende bodemtypes teruggevonden worden:

OB: Soms wordt het bodemprofiel door het ingrijpen van de mens gewijzigd of vernietigd (kunstmatige gronden). De bodems in de bebouwde zone (OB:) zijn daar een voorbeeld van.

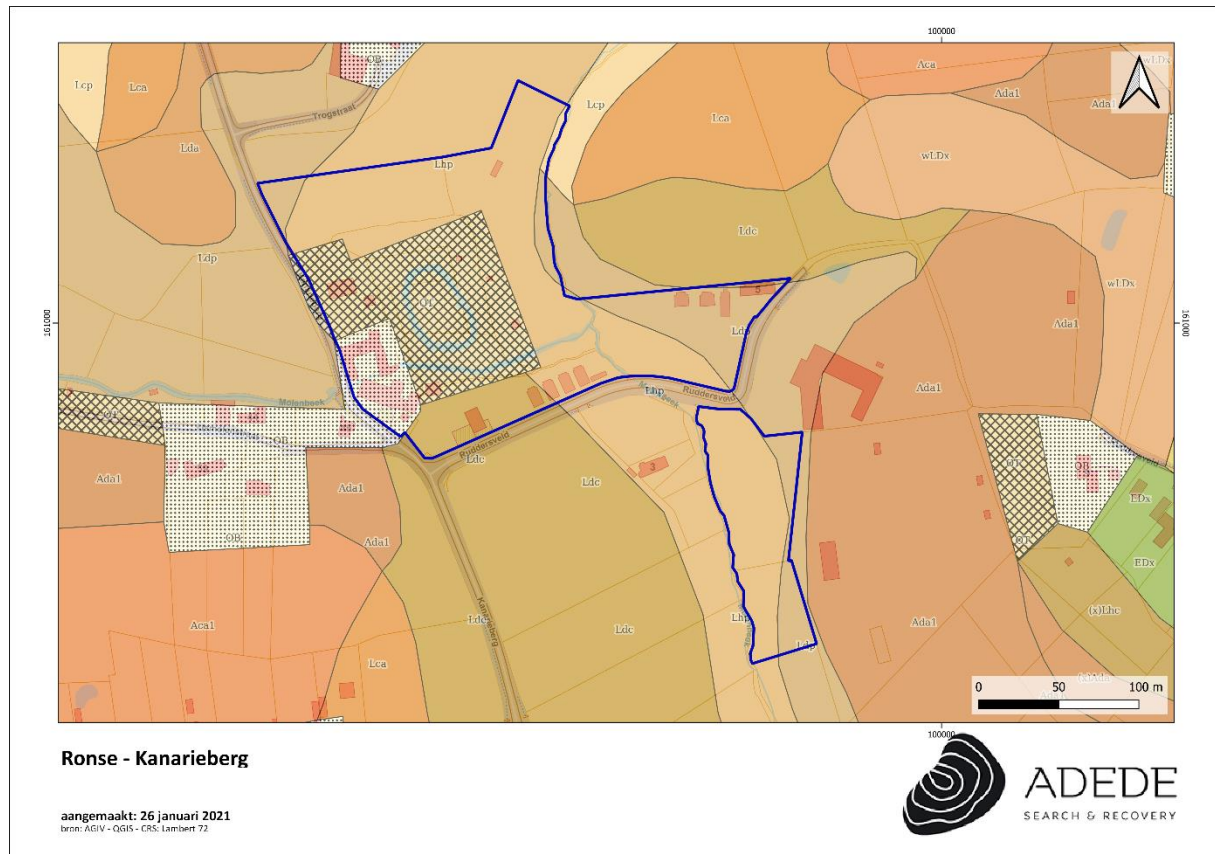
OT: Soms wordt het bodemprofiel door het ingrijpen van de mens gewijzigd of vernietigd (kunstmatige gronden). De bodems in vergraven terreinen (OT) zijn daar een voorbeeld van.

Lhp: Natte zandleembodem zonder profiel. Colluviale natte stuwwatergronden voor Lhp, terwijl bij LhP een zwakke profielontwikkeling geassocieerd is met de colluviale bodems zonder profielontwikkeling. De humeuze bovengrond is grijsbruin en rust op een colluviaal dek met baksteen- en houtskoolrestjes. Roestverschijnselen beginnen onderaan de bouwvoor en gaan door in het ganse profiel of verminderen soms met de diepte; het zandleemdek rust dikwijls op wisselende diepte op Tertiair substraat. De gronden zijn periodiek onderhevig aan sterke wateroverlast. Ze zijn weinig geschikt voor akkerland, en geschikt voor weide.

Ldc: Matig natte zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont. De Lda en Ldc series zijn matig natte, matig gleyige zandleemgronden met donker grijsbruine bouwvoor. Onder de Ap komt een bleekbruin uitgeloopte horizont voor die aan de kontaktzone met de textuur B zwakke roestverschijnselen vertoont. De textuur B is gaaf maar met roest gevlekt bij Ada; bij Ldc is de textuur B verbrokkeld, sterk gevlekt en door oxydo-reductieverschijnselen met bruinrode en grijze vlekken doorweven. Soms wordt het materiaal zwaarder of zandiger in de diepte. Heel dikwijls komt op wisselende diepte het Tertiair substraat voor. Boven het klei- of klei-zandsubstraat komt veelal een roestige band voor ten gevolge van het stagnerend water. Roestverschijnselen beginnen globaal in het bovenste deel van de textuur B. Deze bodems zijn te nat in de winter, blijven lang fris in de lente en zijn algemeen goed vochthoudend in de zomer. Rationeel gebruik als akkerland vereist drainering. Beide series zijn goede akkerlandgronden, mits drainering geschikt voor alle teelten. Ze zijn zeer geschikt voor weiland. Ldc is iets minder gunstig dan Lda.

Ldp: Matig natte zandleembodem zonder profiel. Ldp en LdP omvatten colluviale gronden, gekenmerkt door een laag recent geërodeerd sediment. Meestal wordt op geringe tot matige diepte een bedolven textuur B (p(c), p1, po) of een Tertiair substraat aangetroffen. Het colluviaal dek onderscheidt zich van het autochtoon zandleem door de aanwezigheid van kleine houtskool- en

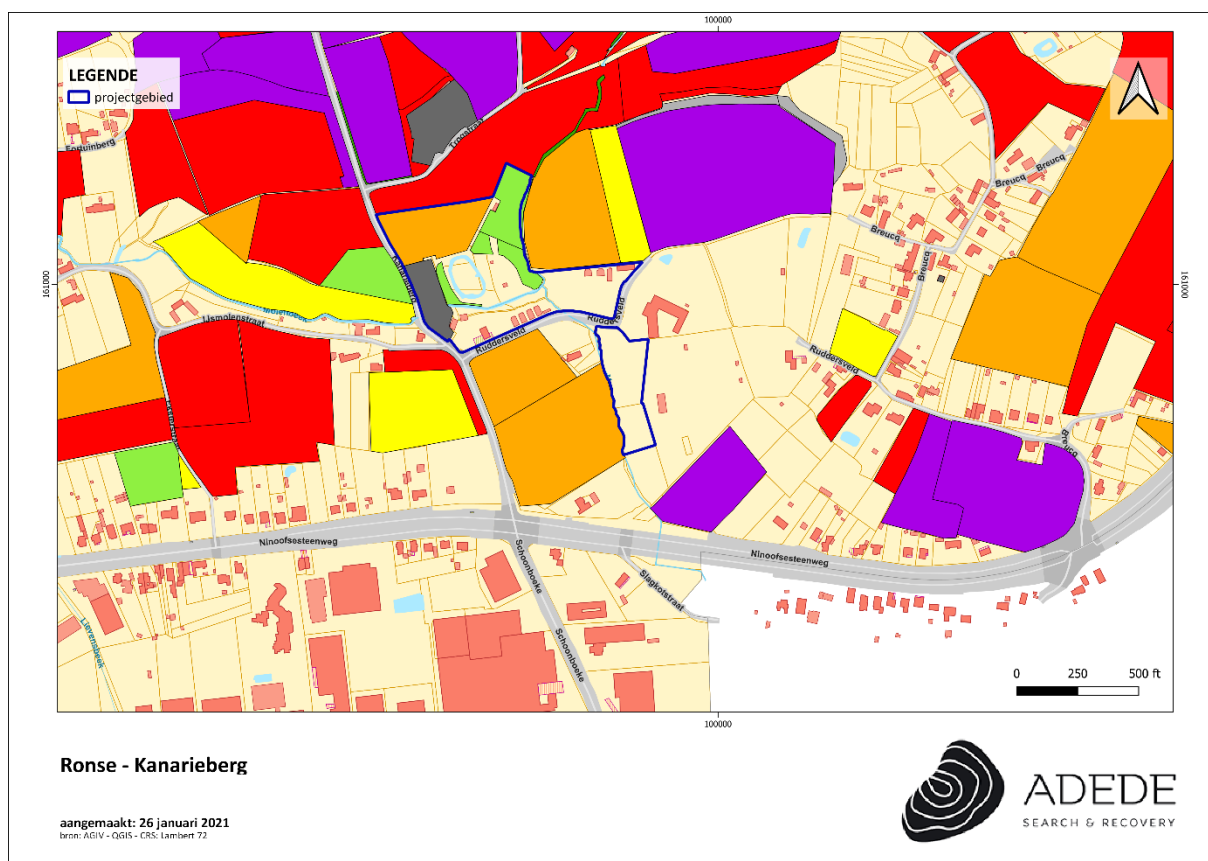
baksteenrestjes. Bij het complex LdP zijn samen met de profielen zonder profielontwikkeling ook enkele bodems met minimale profielontwikkeling geassocieerd. Roestverschijnselen beginnen tussen 50 en 80 cm. De waterhuishouding is gekenmerkt door wateroverlast in de winter; ze is goed in de zomer. Het zijn goede landbouwgronden, mits drainage uitstekend voor alle teelten; geschikt voor weiland.

Figuur 7. Situering van het projectgebied op de bodemtypekaart.

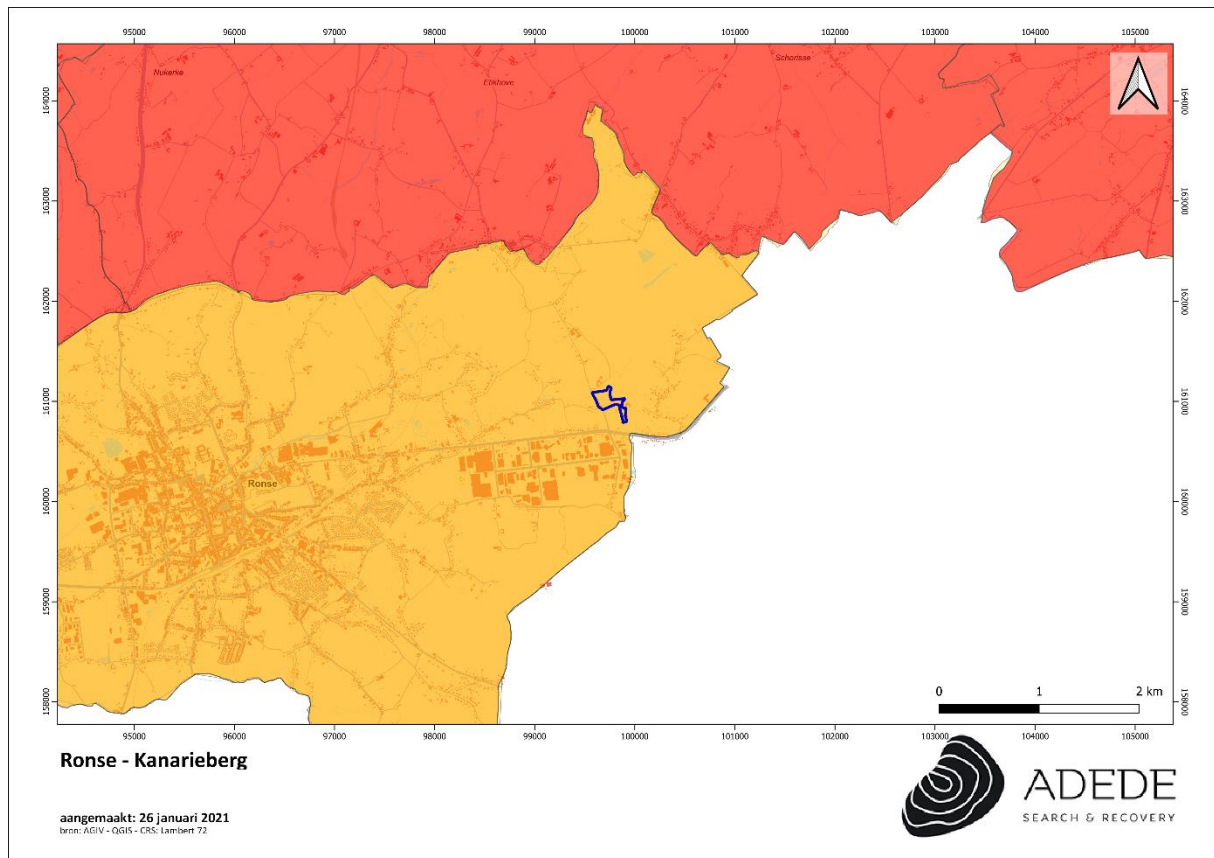
3.2.3.2 Potentiële bodemerosie

Op de potentiële bodemerosiëkaart worden verschillende delen van het projectgebied gekarteerd met een uiteenlopend potentieel op bodemerosië, gaande van laag tot gemiddeld. De omgeving toont duidelijk een zeer uiteenlopend beeld, met percelen met een zeer laag potentieel tot bodemerosië gaande tot percelen met een zeer hoog potentieel op bodemerosië. Het zuidelijke deel van het projectgebied werd niet gekarteerd.

Figuur 8. Situering van het projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart.

3.2.3.3 Erosiegevoeligheid

Figuur 9. Situering van het projectgebied op de erosiegevoeligheidskaart.

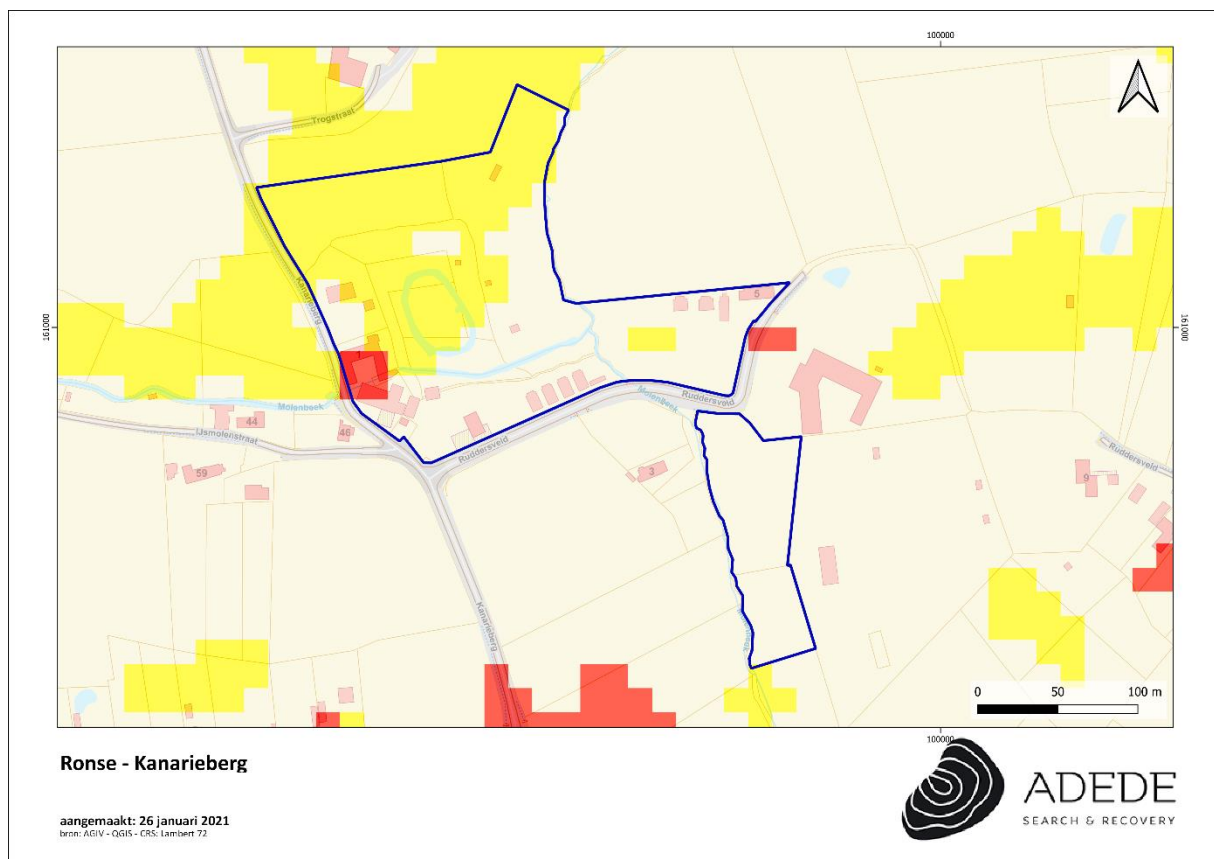
3.2.3.4 Landgebruik

Op het bodemgebruiksbestand vinden we binnen de contouren van het projectgebied volgende bodemgebruiken terug:

Weiland (geel): Bodem die bedekt is met gras en die niet gelegen is in het overstromingsgebied van een rivier.

Akkerbouw (wit): Bodem die gebruikt wordt in een of ander rotatiesysteem waarbij jaarlijks gewassen worden geoogst, inclusief braakland.

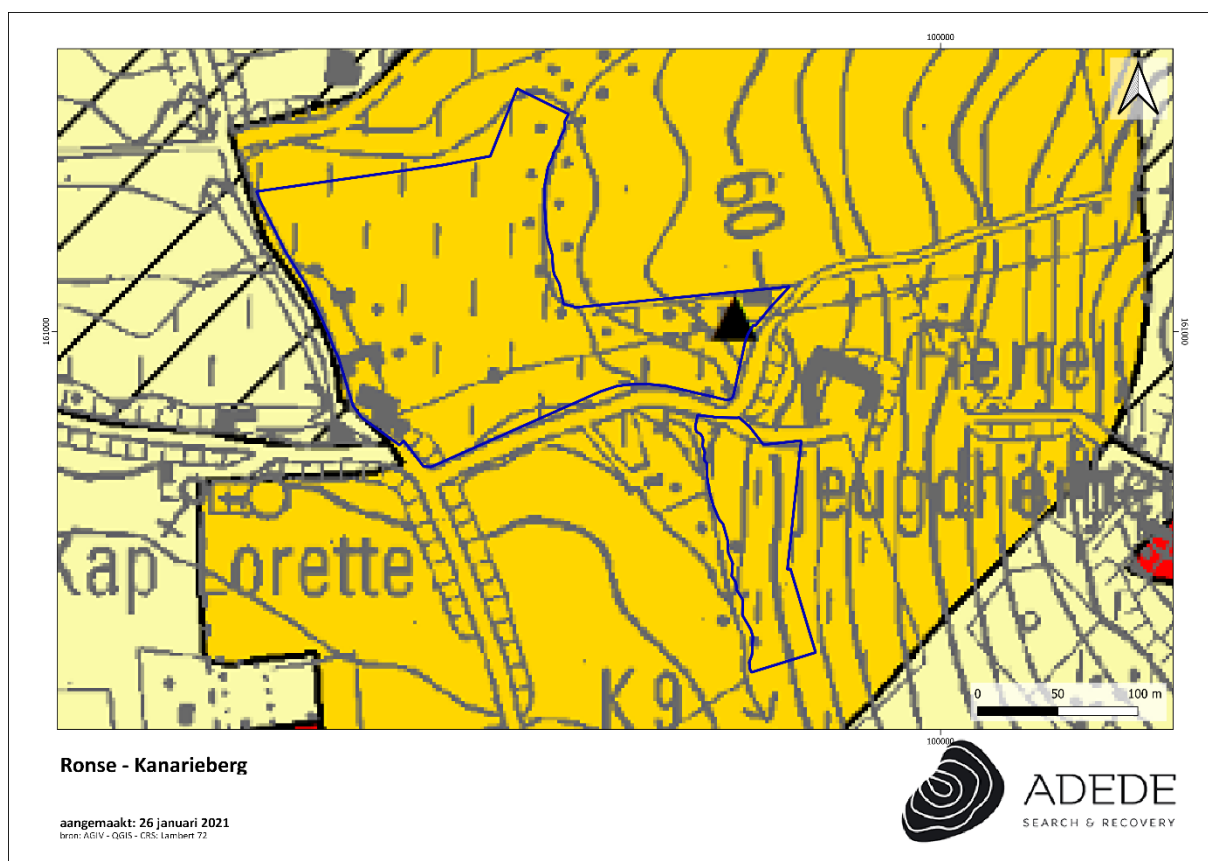
Andere bebouwing (rood): Het grootste deel van het gebied wordt bedekt door structuren. Gebouwen, wegen en artificiele oppervlakten met groene oppervlakten en open bodem, (tussen 30 en 80% is verhard).

Figuur 10. Situering van het projectgebied op het bodemgebruiksbestand.

3.2.3.5 Gewestplan

Het Vlaams Gewestplan gaat terug op de 'wet op de stedenbouw', goedgekeurd in 1962. Tussen 1976 en 1980 werden 48 afzonderlijke plangewesten aangewezen, die samen het Vlaams Gewestplan vormen. Het Vlaams Gewestplan geeft de precieze functiebestemming van het totale grondgebied weer. De bestemming verwijst naar de algemene en aanvullende (bijzondere) stedenbouwkundige voorschriften zoals ze werden vastgelegd door de Vlaamse Regering. In het gewestplan staat het projectgebied gekarteerd als 'gebieden voor verblijfrecreatie'.

Figuur 11. Situering van het projectgebied op het gewestplan.

3.3 Historische situering van het onderzoeksgebied

3.3.1 Algemene historische situering²

De oudste vermelding Rotnace (855-873) gaat terug op "Belgische" en Keltische vormen die elk een Germaanse en Romaanse ontwikkeling doormaakten, en betekent vestiging bij de Ronne.

Vondsten van vuurstenen artefacten uit het Paleo-, Meso- en Neolithicum op de Muziekberg, één van de Zuid-Vlaamse getuigenheuvels in het noorden van de stad, geven aanduiding van een zeer vroege menselijke aanwezigheid in het gebied. Vanaf het Mesolithicum (7.000 voor Christus) wijzen sporen van openluchtkampen, waar talrijke pijlpunten teruggevonden werden, op de aanwezigheid van rondtrekkende jagers-verzamelaars. De eerste vormen van bebouwing met sporen van vrij uitgestrekte landbouwnederzettingen, vuurstenen artefacten, gepolijste stenen bijlen en aardewerk dateren uit het Neolithicum (4.250-2.100 voor Christus) en zijn te lokaliseren op de Muziekberg, de Hotond en Hogerlucht. Uitzonderlijk waren de vondsten in 1836 en 1875, onder meer door de archeoloog Eduard Joly, van een 17-tal grafheuvels of tumuli uit de vroege en midden Bronstijd (circa 2.100-1.200 voor Christus) waaronder twee met urnen met crematieresten in een grafkamer van lokale zandsteen. Een vermoedelijke Romeinse occupatie kan worden gestaafd door de aanwezigheid van zeer oude wegen die nog steeds de noord, oost- en westgrens van het huidige grondgebied van Ronse vormen, evenals het hergebruik van Romeins bouw materiaal, een fragment van een grafmonument met dansende Bacchante en een mijlpaal, teruggevonden in en rondom de huidige Sint-Hermeskerk. Via dit vrij belangrijke wegennet was het romaniseringsproces doorgevoerd vanaf het zuiden tot voorbij de Leie en Schelde doch via dezelfde kanalen konden Germaanse stammen vanaf de tweede helft van de 3de eeuw snel doordringen met belangrijke landname van voornamelijk Salisch-Frankische stammen vanaf de 4de eeuw tot de tweede helft van de 5de eeuw. De desintegratie van het Romeinse imperium en de Germanisering van de noordelijke Romaanssprekende volkeren lag aan de basis van het ontstaan van de taalgrens.

Volgens de overlevering stichtte de Heilige Amandus bij de evangelisatie van de Scheldevallei midden 7 de eeuw een klooster toegewijd aan Sint-Petrus en Paulus in de Ronnevallei (Rhodenaske) op de linker oever van de Molenbeek. Het uitgestrekte grondgebied van het klooster en de cirkelvormige omheining van het monasterium zelf wijzen op een 7de-eeuwse stichting vermoedelijk in opdracht van de Merovingische vorsten. Tussen 831 en 834 werd dit intussen vrij belangrijk geworden en uitgestrekte domein door keizer Lodewijk de Vrome geschonken aan de door hem gestichte abdij op de Inde (vandaag Kornelimünster) bij Aken en als "Tenement van Inde" betiteld. Deze eerste bloeiperiode, met onder meer schenking van de relieken van Sint-Hermes in 860, werd abrupt

² Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Ronse [online] <https://id.erfgoed.net/themas/14132> (Geraadpleegd op 28-01-2021).

onderbroken door de invallen van de Noormannen in 880. De vestiging midden 10de eeuw op dezelfde plaats van een kapittel van kanunniken met recuperatie van een deel van de bezittingen, onder meer de zogenaamde "Vrijheid" en de relieken van Sint-Hermes van het vroegere monasterium circa 940, lag aan de basis van de bloeiende kerkelijke site met bedevaartsoord van Sint-Hermes, patroon van geesteszieken, en de vorming van een stedelijke nederzetting ernaast. Ten noorden, tussen de Molenbeek en de gegraven Lozebeek, werd midden 10de eeuw een gordel van motten aangelegd, zie de nog bestaande zogenaamde "Hoge Mote", vermoedelijk als verdediging van het pas opgerichte kapittel. De handelsnederzetting, ten zuiden van de omheinde kerksite, ontwikkelde zich rondom een hoger gelegen open plein of Grote Markt en legde zich vooral toe op de wolnijverheid (schapenteelt op de omringende heuvels) en lakenhandel. De heer van Wattripont, door de abdij van Inde aangesteld als ondervoogd van het Tenement, verleende deze handelsnederzetting in 1240 een stadskeure en eigen bestuur met zeven schepenen en wist dit gebied in 1264 af te kopen van de abdij. Bewijs van het stijgend belang van deze nijverheid is een keure van 1263 van Jan I, hertog van Brabant, die de Ronsese handelaars een plaats toekende in de Leuvense lakenhal en vrijstelling van belasting in zijn gebied. In 1280 verkocht de abdij van Inde de overblijvende bezittingen van het Tenement, waar onder Ronse aan Gwijde van Dampierre, graaf van Vlaanderen, die het in 1289 in leen gaf aan zijn zoon Gwijde van Namen. In 1293 verwierf hij ook de stad. Ronse, vanaf toen "stad en de heerlijkheid Ronse" genoemd, werd zetel van de heerlijkheid met een zevental lenen in de omliggende gemeenten en was zelf een leen van het graafschap Vlaanderen, gelegen binnen Rijksvlaanderen (afhankelijk van het Heilig Roomse Rijk, zie de dubbele adelaar in het stadswapen). De stad bleef echter onversterkt en was gedurende decennia betwist gebied tussen de graven van Vlaanderen en Henegouwen. In 1323 behoorde Ronse definitief aan de graaf van Vlaanderen onder de kasselrij van Aalst. Op kerkelijk gebied ressorteerde Ronse tot 1559 onder het bisdom Kamerijk, nadien onder het bisdom Mechelen en sinds 1801 onder het bisdom Gent.

Een tweede heerlijkheid op het grondgebied van Ronse was de vrijheerlijkheid of zogenaamde "Vrijheid", een circa 5 ha groot omheind gebied met het Sint-Pieters-en-Hermesklooster als centrum, met eigen rechtsmacht in het bezit van de kapittelproost als wereldlijke heer.

Een derde kleine heerlijkheid, de "heerlijkheid en vrijheid van Landenbourg", tot de 17de eeuw "Audenbroeck" genoemd, vormde als leen van de heerlijkheid van Frasnes, een Henegouwse enclave in Vlaanderen.

Binnen de Vrijheid hadden de kanunniken, naast hun collegiale met kloosterpand, kapittelgebouwen en -school, residenties voor de proost en kanunniken, twee hulpkerken en een watermolen, de noodzakelijke infrastructuur voorzien voor het toenemende aantal pelgrims van de SintHermesbedevaarten, voornamelijk herbergen en brouwerijen rond een "Kleine Markt", een

begijnhof ten noorden ervan (zie huidige Begijnhofstraat) gesticht circa 1380 door de proost en vermoedelijk eind 15de eeuw reeds verlaten, en het Sint-Elooishospice (zie huidige Hospitaalstraat) voor pelgrims en zieken langs de oude toegangsweg in het oosten, minstens teruggaand tot begin 14de eeuw.

In 1402 werden de "stad en de heerlijkheid" verkocht aan de heren de la Hamaide, in 1549 aan Nicolas Perrenot, heer van Cranvelle en door Keizer Karel verheven tot baronie. In 1629 werd Jan van NassauSiegen baron van Ronse en liet er als eerste een prestigieus kasteel bouwen, volgens A. Sanderus toen één van de mooiste van de Nederlanden. De laatste heren in het ancien régime zijn de graven de Merode-Westerloo (1745-1795).

Door de algemene moeilijkheden in de wolnijverheid schakelde Ronse vanaf de 15de eeuw grotendeels over op vlas en werd een belangrijk centrum van grof linnen of zogenaamd saquin met uitvoer tot in Spanje via de lijnwaadmarkt van Oudenaarde. De bloei van de stad uitte zich in de 15de eeuw tot de eerste helft van de 16de eeuw vooral in het vernieuwen van de kerken en de oprichting van het zwartzustersklooster in 1492. In 1510 werd het eerste ambacht van de kleermakers opgericht. Verschillende stadsbranden, de godsdiensttroebelen, plunderingen, het Calvinistisch bewind, de Contrareformatie en de daaropvolgende vlucht van talrijke protestanten, vooral wevers, veroorzaakten eind 16de eeuw een diepe economische crisis die tot het einde van het ancien régime zal aanslepen.

Met de annexatie bij Frankrijk in 1795 kwam een einde aan de bestuurlijke en gerechtelijke verscheidenheid in Ronse tussen Vrijheid, stad, baronie en heerlijkheid van Landenbourg en werd Ronse één gemeente. Naast de afschaffing van de baronie met verkoop van het kasteel werd ook het Sint-Hermeskapittel opgeheven met uiteindelijk behoud van de collegiaal als parochiekerk. De ernaast gelegen Sint-Pietersparochiekerk werd gedesaffecteerd; het zwartzustersklooster en SintElooishospice verbeurd verklaard en verkocht. Kasteel en klooster werden de eerste locaties voor de opkomende textielindustrie. De gebroeders Lousbergs introduceerden vanuit Gent circa 1803 de eerste grote katoenweverij in de stad met 180 getouwen in de kelders van het kasteel, de gebroeders Magherman vestigden één der eerste mechanische weverijen in het voormalige zwartzustersklooster circa 1865.

Tot 1860 omvatte het stadscentrum slechts een kleine geagglomereerde kern van circa 25 ha of 0,7 % van de totale oppervlakte; de rest was landelijk gebied gebleven. Door de opkomende textielnijverheid kreeg Ronse vanaf de tweede helft van de 19de eeuw zijn eigenlijk stadskarakter en trok hiervoor een aantal centrale functies aan als de spoorwegen, telegraaf en telefoon, goederenstation en belangrijke kloostergemeenschappen en scholen.

De stad groeide voor het eerste buiten haar oude kleine kern door de verkaveling vanaf de jaren 1850-60 van het in 1823 gesloopte Kasteel van Ronse. De aanleg van de spoorlijn Oudenaarde - Ronse in 1861 met de bouw van een station ten zuiden van de stadskern zorgde voor een tweede belangrijke stadsuitbreiding met een nieuw stratennet, met de Stationsstraat als verbindingsas tussen het oude centrum en de spoorlijn. In de daaropvolgende jaren werden nieuwe, inmiddels gedesaffekteerde spoorlijnen toegevoegd en werd in het perspectief van de Stationsstraat in 1881 een nieuw station gebouwd. Centrum van deze nieuwe burgerwijk voornamelijk verkaveld vanaf 1895, werd de nieuwe neogotische Stint-Martinuskerk, ingeplant midden een ovaal, in 1892 aangelegd plein, in noorden en westen door nieuwe straten verbonden met de bestaande straten. In het oosten vormt de in 1871 getrokken Zuidstraat met rijkelijke herenhuizen en de in 1888 opgetrokken katholieke kring "Patria" een tweede belangrijke verbinding tussen de Grote Markt en de spoorweg.

De opbloei van de textielindustrie begon in de tweede helft van de 19de eeuw, maar kende vooral begin 20ste eeuw een groot succes. Ronse groeide uit tot de tweede textielstad van Oost-Vlaanderen. Enkele invloedrijke families zoals Dopchie, Cambier, Guisset, Lagache en Thomaes speelden een grote rol in de economische bloei van Ronse voor de Tweede Wereldoorlog. De bouw van talrijke weverijen, spinnerijen, twijnderijen en textielververijen, zowel in de kleine oude stadskern als in de periferie, veranderde grondig het uitzicht van de stad, en bepalen tot op heden haar fysionomie. Ontelbare kleine ateliers van familiebedrijfjes met typische sheddaken werden opgetrokken in binnenblokbebouwing, tussen de fabrieken verrezen arbeiderssteegjes. De fabrikanten lieten naast hun rijkelijke stadshuizen ook de eerste buitenhuizen optrekken op de beboste hellingen buiten de stadskern. Ook in het landelijke deel van de stad Ronse vormt de volkshuisvesting nog steeds een sterk contrast met de luxueuze villa's en buitenplaatsen. Circa 1960 werd aan de Ninovestraat een industriepark aangelegd en verdween langzamerhand de industriële bedrijvigheid uit de binnenstad.

Een belangrijke stadskernuitbreiding vond plaats tijdens het interbellum. Ten zuiden van de spoorlijn ontstond volgens een urbanisatieplan van 1925 naar ontwerp van stadsarchitect A. Massez een nieuwe wijk met gesloten bebouwing in de Hermes Van Wynghenestraat en open bebouwing in de omliggende straten. Ook in de omgeving van het westelijke deel van de vroegere kern werd een nieuw dichtbebouwd stratennet uitgebouwd met de Fostierlaan als prestigieuze boulevard, getypeerd door rijhuizen in eclectische en art-decostijl naar ontwerp van plaatselijke architecten. Met de oprichting in 1922 van de "S.C. Le Nouveau Foyer Renaisien" werd voor het eerst verholpen aan de schrijnende naoorlogse woningsnood door de bouw van honderden sociale woningen en wijken. Heden is Ronse een handelsstad met een provinciaal karakter, tevens belangrijk regionaal

onderwijscentrum en verzorgende functie. Als zogenaamde "Parel van de Vlaamse Ardennen" kent Ronse nog steeds toenemend dagtoerisme.

3.3.2 Historisch kaartmateriaal

3.3.2.1 Kaart van Fricx (1704-1712/1727)

Eugène Henry Fricx (1644-1730) gaf zijn naam aan de kaarten die genoegzaam bekend zijn als de Fricx-kaarten. Deze vooraanstaande Brusselse drukker uit de zeventiende en de achttiende eeuw, werd in 1689 door de Conseil-privé van de Spaanse Koning benoemd tot Koninklijk Drukker.³ Met zijn atlas 'Cartes des Pays-Bas et des frontières de France' wenste Fricx voornamelijk zijn kunde als drukker in het licht te stellen, met het oog op het behouden van zijn titel als Koninklijk Drukker. Hij zou deze titel uiteindelijk voor het leven verkrijgen. De atlas is in feite een bundeling van heterogene, losse kaarten, die nauw verband houden met de Spaanse Successieoorlog (1702-1713). De kaart is immers grotendeels gebaseerd op kaarten van Franse ingenieurs onder leiding van Jacques Pennier en François Naudin. Dit verklaart ook waarom de kaart beter uitgewerkt is voor de Westelijke delen van het land, die door de Franse cartografen beter in kaart gebracht werden. Vanuit een geografisch perspectief is de atlas op te delen in een topografische kaart, bestaande uit 24 kaartbladen (schaal 1/110000 en 1/115000), en een verzameling stadsplannen en overzichtskaarten van belegeringen en veldslagen. De topografische kaart van Fricx is de eerste overzichtskaart van de Zuidelijke Nederlanden van een dergelijk hoge kwaliteit en kwam tot stand tussen 1704 en 1712, al is het niet onwaarschijnlijk dat het laatste kaartblad pas in 1727 werd uitgegeven.⁴

Gezien de weinig gedetailleerde aard van de Fricx-kaart voor het platteland, waarbij ter oriëntering vooral kastelen, kerken, abdijen en kenmerkende bouwwerken als windmolens worden weergegeven in het landschap. Burgerlijke architectuur kreeg op de Fricx-kaart zeer weinig aandacht. Daarenboven is het georefereren op de Fricx-kaart geen evidentie, daar zij niet schaalvast is. Dit maakt het bijzonder moeilijk om het projectgebied precies te karteren. Daarenboven zit er bij de georeferentie een zodanig grote afwijking dat het projectgebied te ver zuidelijk geprojecteerd wordt op de Fricx-kaart. Deze kaart kan dus weinig bijkomende informatie leveren over het projectgebied.

³ C. Lemoine-Isabeau, 'Eugène Henry Fricx' in: *Lexicon der Geschichte der Kartografie (1986, boek 1) pp. 242-243.*

⁴ C. Lemoine-Isabeau, *Les militaires et la cartographie des Pays-Bas méridionaux et de la principauté de Liège à la fin du XVIIe et au XVIIIe siècle (Brussel, 1984).*

Figuur 12. Situering van het projectgebied op de kaart van Fricx

3.3.2.2 Kaart van Villaret (1745-1748)

De Villaret-kaart werd opgemaakt tussen 1745 en 1748, in opdracht van de Franse vorst Lodewijk XV. De kaart werd vernoemd naar de Franse ingenieur-cartograaf Jean Villaret, een van de makers van deze kaart. De aanleiding tot het maken van de kaart was de Franse verovering van de Zuidelijke Nederlanden, na de slag bij Fontenoy (1745). De Franse vorst gaf na deze overwinning meteen de opdracht om de veroverde gebieden nauwkeurig in kaart te laten brengen. Daarbij werd, door de Franse cartograaf César-François Cassini de Thury eerst een triangulatiennetwerk uitgetekend, om de kaart te kunnen laten aansluiten op de bestaande triangulatiennetwerken van Frankrijk en de Republiek der Nederlanden. Dit triangulatiennetwerk werd vervolgens door verscheidene ingenieurscartografen – waarbij François Masse en Jean Villaret als de meest vooraanstaanden gelden – gedetailleerd ingevuld. Het resultaat is een uiterst precieze kaart van de Zuidelijke Nederlanden in het midden van de achttiende eeuw, bestaande uit meer dan 80 kaartbladen.⁵ Op de Villaretkaart zien we een kleine verschuiving van het projectgebied bij de georeferentie. We zien echter reeds de historische voorloper van de kanarieberg en het Ruddersveld. We vinden bebouwing

⁵ Lemoine-Isabeau, *Les militaires et la cartographie*.

terug in de vorm van 3 gebouwen op het westelijke gedeelte van het noordelijke deel van het projectgebied. Een van deze gebouwen huisvest ook een molen die wordt aangedreven door de Molenbeek. Verder is het projectgebied geheel vrij van bebouwing. Het gebied lijkt gelegen in een eerder drassig gebied dat nog deels bebost is. Het projectgebied kent een uitgebreide waterhuishouding, met de Molenbeek die zich een weg baant door het projectgebied en verschillende aftakkingen kent.

Figuur 13. Situering van het projectgebied op de kaart van Villaret

3.3.2.2 Kaart van Ferraris (1771 – 1778)

In opdracht van Keizerin Maria-Theresia werden de Oostenrijkse Nederlanden gedurende de periode 1771-1778 uitgebreid in kaart gebracht. De eerste plannen voor dit project dateren al van 1751, maar het zou nog tot 1770 duren vooraleer de Keizerin haar fiat gaf aan het project. Het was Joseph-JeanFrançois, graaf de Ferraris (1726-1814) die de leiding van het project in handen kreeg. De Ferraris was een gerenommeerd generaal uit het Oostenrijkse leger, die in Wenen Cartografie

studeerde en reeds op jonge leeftijd actief werd in het leger.⁶ De 275 uiterst gedetailleerde topografische kaarten werden geklasseerd volgens bundels en vergezeld van een beschrijvende teksten. De kaart werd in drievoud gemaakt en het exemplaar dat bedoeld was voor de landvoogd Karel van Lotharingen, is heden in bezit van de Koninklijke Bibliotheek Albert I te Brussel. De andere exemplaren bevinden zich in het Nederlandse Rijksarchief te Den Haag en het Kriegsarchiv te Wenen.⁷ De Ferrariskaart had tot doel een militaire kaart te zijn, waarbij de details niet de voornaamste zorg waren, maar eerder de algemene aanduiding van hagen, grachten, rivieren en gebouwstructuren. Daarbij was het van belang dat het gebruik van de kaart zo voor de hand liggend mogelijk was. Daarbij werd overigens geen legende opgesteld, daar alle kaartelementen geacht werden duidelijk te zijn. Pas later werden legenda aan de kaarten toegevoegd.⁸ Ook hier zien we een kleine verschuiving bij de georeferentie. Verder lijkt het projectgebied aan weinig verandering onderhevig te zijn geweest, met uitzondering van een grote vijver die centraal op het noordelijke gedeelte van het projectgebied verschenen is. Ook hier zien we duidelijk de aanwezigheid van een watermolen. We zien dat de bebouwing in de omgeving van het projectgebied echter wel sterk is toegenomen in vergelijking met de Villaretkaat.

⁶ A. De Smet, 'Le Général-Comte de Ferraris et la carte des Pays-Bas autrichiens, in s.n., *Album Antoine De Smet* (Brussel, 1974) pp. 347-362.

⁷ W. Bracke 'De kaart van de Oostenrijkse Nederlanden door graaf de Ferraris', in: s.n., *De Grote Atlas van Ferraris* (Tielt, 2009) pp. 5-19.

⁸ Karen De Coene, Thérèse Ongena, Frederic Stragier, Soetkin Vervust, Wouter Bracke & Philippe De Maeyer, 'Ferraris, the Legend', in: *Cartographic Journal* 49 (2012, 1), pp. 30-42.

Figuur 14. Situering van het projectgebied op de kaart van Ferraris.

3.3.2.3 *Atlas der Buurtwegen (1840)*

De Atlassen der Buurtwegen werden opgemaakt in uitvoering van de wet van 10 april 1841 met als doel ondubbelzinnig aan te duiden welke kleine wegen een openbaar karakter hadden. Er werd dus een inventarisatie gemaakt van alle 'openbare' wegen en 'private' wegen met openbare erfdienstbaarheid'. De atlas maakt een onderscheid in buurtwegen en voetwegen (sentiers). In de periode 1843-1845 werd per toenmalige gemeente een atlas opgemaakt, met uitzondering van een aantal stadskernen. Een atlas is samengesteld uit overzichtsplannen, detailplannen en tabellen. Overzichtsplannen zijn één of meerdere plannen van de betreffende atlasgemeente met aanduiding van de omtrekken van deelgebieden, die genummerd zijn; de nummering van de deelgebieden verwijst naar het nummer van het detailplan; de schaal waarin de overzichtsplannen zijn opgemaakt is meestal 1/10.000. Detailplannen zijn meestal opgemaakt op kaartschaal 1/2.500; in enkele gevallen zijn ze opgemaakt op een andere schaal, bijvoorbeeld in stedelijke centra en

buitengebieden. De tabellen die in de atlassen zijn opgenomen bevatten de wegkarakteristieken, het nummer van de buurtweg, de lengte, de oppervlakte, tabellen van de eigenaars van de aangelande percelen en tabellen van grondinneming. Ook op de Atlas der buurtwegen lijkt er weinig verandering in vergelijking met de Ferrariskaart. De watermolen is nog steeds aanwezig. Wat wel veranderd lijkt te zijn is de vorm van de vijver. Deze had op de Ferrariskaart nog een ronde vorm, maar lijkt op de Atlas der buurtwegen gewijzigd te zijn naar een L-vormige vijver. Op het zuidelijke gedeelte van het projectgebied zien we de voetweg n° 243.

Figuur 15. Situering van het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen.

3.3.2.4 Topografische kaart van Vandermaelen (1846 – 1854)

Philip Vandermaelen (1795-1869) was een autodidact cartograaf die vanwege zijn eerdere verwezenlijkingen op vlak van cartografie vanaf 1831 nauw samenwerkte met de overheid. Kort na de Belgische onafhankelijkheid richtte hij het 'Etablissement Géographique' op, een instituut dat tot 1880 zou bestaan en naast een uitgeverij van kaarten en geografische werken, ook een museum en

opleidingscentrum voor cartografen was.⁹ Aanvankelijk was zijn opdracht het karteren van de grenzen op basis waarvan de onderhandelingen gevoerd werden tussen België en Holland. Hij maakte van zijn bevoorrechte positie bij de overheid gebruik om de hand te leggen op de handgeschreven plannen van de gemeentelijke kadasters en verwierf ook de bestaande triangulaties. Daar hij kon beschikken over een schare goed opgeleide topografen, die hij overal ten lande uitstuurde om opmetingen gaan doen, beschikte hij al snel over alle informatie om een nieuwe topografische kaart van het jonge België te maken. Een eerste kaart op schaal 1:80.000 in 25 folio's – een meesterwerk van de lithografie – werd voltooid in 1853, terwijl de 250 folio's van de kaart op schaal 1:20.000 verschenen tussen 1846 en 1854.¹⁰ Ok op de Vandermaelenkaart zien we een kleine verschuiving bij de georeferentie. De bebouwing binnen het projectgebied bleef ongewijzigd. We zien nog steeds de Ijismolen nabij de Molenbeek.

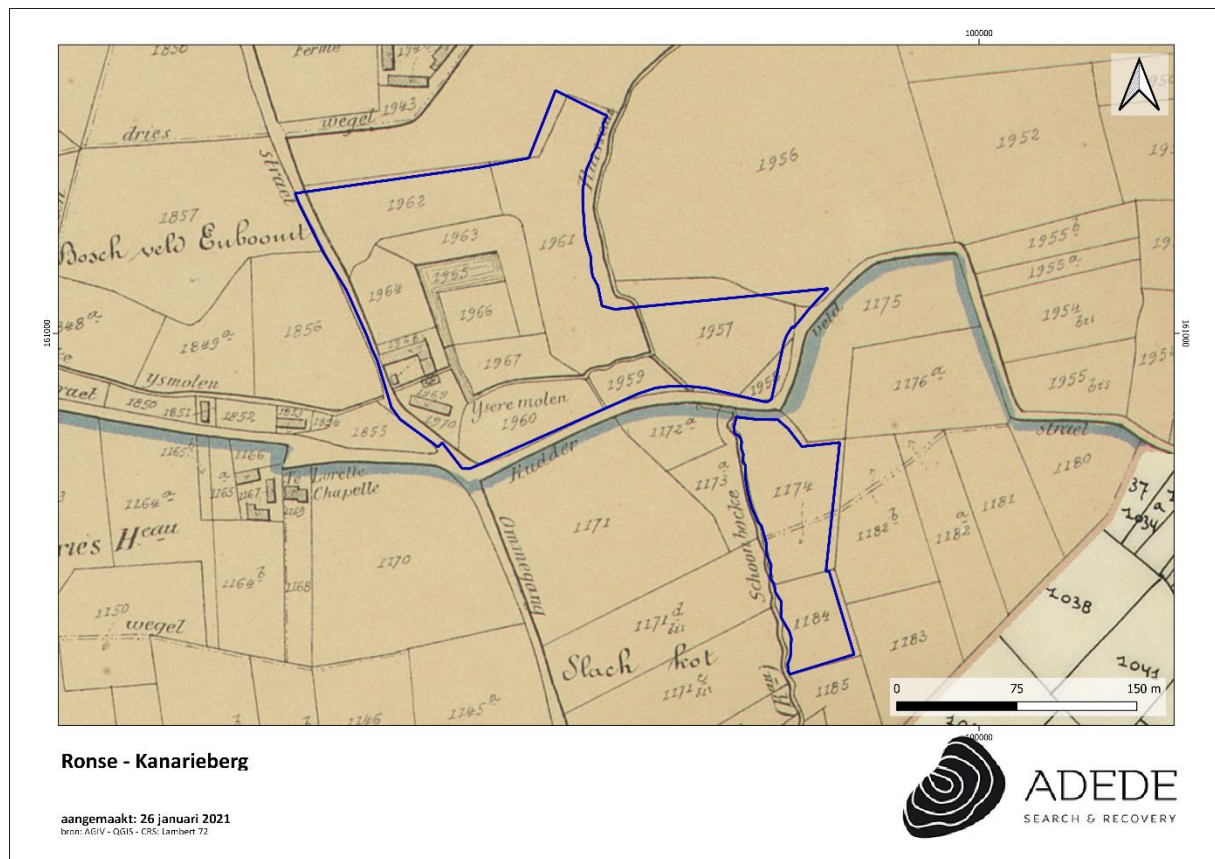
Figuur 16. Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen.

⁹ L. Wellens-De Donder, *Philippe Vandermaelen, 1795-1869* (Brussel, 1969)

¹⁰ C. Lemoine-Isabeau, *La carte de Belgique et l'institut Cartographique Militaire (Dépot de la Guerre), 1830-1914* (Brussel, 1988).

3.3.2.5 Kaart van Popp (1842 – 1879)

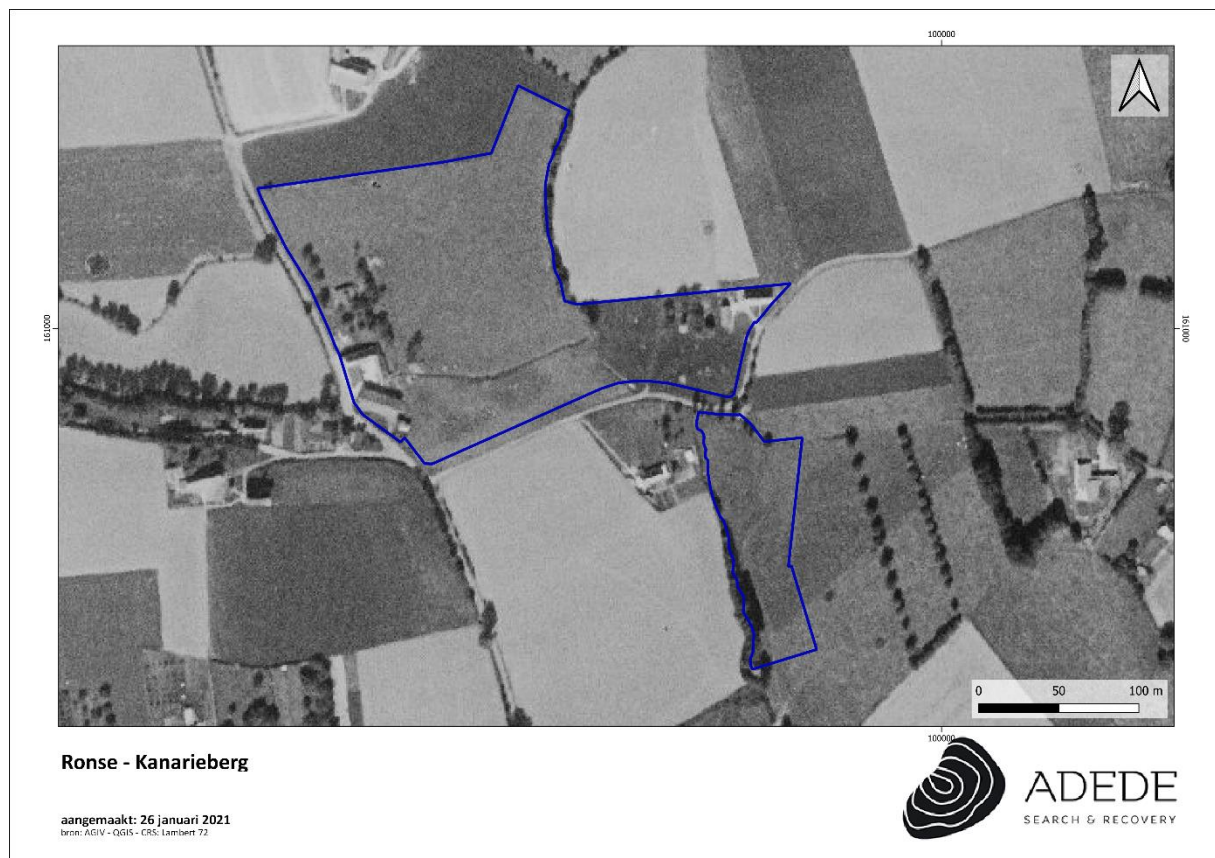
De Popp-kaarten zijn een verzameling kadasterkaarten die in de 19de eeuw werden uitgegeven door de Brugse drukker-uitgever Philippe Chrétien Popp (1805-1879). In 1827 werd Popp benoemd tot controleur van het kadaster in Brugge. Na de Belgische onafhankelijkheid kreeg Popp, in navolging van Philip Vandermaelen, de goedkeuring van de overheid om de Belgische kadasterplannen in de handel te brengen. De kadasterkaarten van Popp zijn dus in feite een gecommercialiseerde versie van het toenmalige kadaster van België en bevatten zodoende veel gegevens over perceelsindeling. Bijkomende informatie bij de kaarten werd uitgegeven in bijgaande leggers. Popp overleed voor hij zijn volledige kadastrale atlas kon afwerken. Zijn weduwe vervulde nog de plannen voor de provincie luik, maar voor sommige gebieden beschikken we niet over een kadastrale kaart van Popp. De Popp kaart vertoont een status quo.

Figuur 17. Situering van het projectgebied op de kaart van Popp.

3.3.1 Luchtfoto 1971

Op de luchtfoto van 1971 zien we dat de vijver op het projectgebied verdwenen is. Verder bemerken we nog steeds de Molenbeek die zich een weg baant door het projectgebied. De bebouwing concentreert zich nog steeds langsheen de Kanarieberg. Deze lijkt een weinig te zijn uitgebreid in vergelijking met de kaart van Popp. Ook in de oostelijke uitloper van het noordelijke gebied zien we bebouwing verschijnen. De kwaliteit van de foto is echter te laag om hier duidelijke uitspraken over te kunnen doen. De rest van het projectgebied blijft onbebouwd en in gebruik als landbouwgrond.

Figuur 18. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 1971.

3.3.2 Luchtfoto 1979-1990

Op de luchtfoto van 1990 zien we dat de situatie binnen het projectgebied gelijk gebleven is. Wel zien we dat er net ten oosten van het projectgebied zien we een groot gebouw verschijnen.

Figuur 19. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 1979-1990.

3.3.3 Luchtfoto 2000-2003

Op de luchtfoto van 2000-2003 zien we de bebouwing langs de Kanarieberg een weinig toenemen. Verder zien we dat er ten oosten van het zuidelijke gedeelte van het projectgebied een cirkelvormige weg werd aangelegd, alsook een centraal gelegen gebouw. De verbindingsweg naar het Ruddersveld loopt over het zuidelijke gedeelte van het projectgebied. Verder zien we weinig evolutie en blijft het projectgebied grotendeels onbebouwd.

Figuur 20. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 2000-2003.

3.3.4 Luchtfoto 2008-2011

Op de luchtfoto van 2008-2011 zien we opnieuw weinig evolutie, met uitzondering van de bebouwing op het oostelijke gedeelte van het noordelijke gedeelte van het projectgebied. We zien dat net ten oosten van het zuidelijke gedeelte van het projectgebied ook een zwembad werd aangelegd. In het noordelijke gedeelte van het zuidelijke deel van het projectgebied werd een gedeelte verharding aangelegd.

Figuur 21. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 2008-2011.

3.3.5 Luchtfoto 2015

Op de luchtfoto van 2015 zien we dat er grote werken hebben plaatsgevonden en dat het noordelijk gedeelte van het projectgebied in gebruik genomen werd. Langs het Riddersveld werden verschillende gebouwen opgetrokken. Centraal werd een gracht aangelegd in het kader van out-door activiteiten. Daarnaast werden wegen en verharding aangelegd op het projectgebied

Figuur 22. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 2015.

3.3.6 Luchtfoto 2020

Op deze meest recente luchtfoto werd de bebouwing op het oostelijke gedeelte van het noordelijke projectgebied verder uitgebreid. Ook centraal nam de bebouwing op het projectgebied verder toe met enkele gebouwen. Ten westen van de bestaande parking zien we een verstoring. Vooral het noordelijke gedeelte van het noordelijke projectgebied blijft onaangeroerd. Ook op het zuidelijke gedeelte van het projectgebied zien we verstoringen, al is het niet duidelijk waarover het precies gaat.

Figuur 23. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 2020.

3.4 Archeologische situering van het projectgebied

3.4.1 Archeologische nota's en onderzoek in de omgeving

- In 2017 werd door Solva een bureauonderzoek gevoerd naar de verplaatsing van de Trochbeek, binnen de contouren van het projectgebied. Zij concludeerden dat het projectgebied geen interessante landschappelijke ligging kende en dat de omgeving te drassig was voor menselijke nederzetting. Daarenboven werden binnen de contouren van het projectgebied reeds belangrijke bodemverstoringen vastgesteld in het verleden. Zij waren daarom van mening dat de potentiële kenniswinst bij verder onderzoek te gering zou zijn om deze te verantwoorden.¹¹

¹¹ M. Buckens, R. Pede, E. Deschepper en B. Cherret , Ronse Trochbeek (Erembodegem, 2017).

- In 2020 voerde Solva een archeologisch vooronderzoek in het kader van rioleringswerken en heraanleg van de wegenissen langs de kanarieberg en Schoonboeke. Gezien het hier historische wegen betreft, concludeerde Solva dat het mogelijks interessant zou zijn verder onderzoek te doen om inzicht te krijgen in de evolutie van het landschap. Verder onderzoek werd daarom aangeraden.¹²
- In 2017 voerde ABO nv een onderzoek uit naar een perceel gelegen aan de Ninoofsesteenweg te Ronse. Zij concludeerden dat het projectgebied te zwaar verstoord was, met afgravingen tot 2,5 meter onder het maaiveld, waardoor verder archeologisch onderzoek niet zinvol is.¹³

3.4.2 CAI Indicatoren

CAI-melding	Locatie	Datering	Beschrijving
506087	770m (NW)	Steentijd	Pijlpunten. Een monoliet (overgebracht naar Bois Joly). reeks gepatineerde paleolithische vuursteenartefacten, o.a. fragment van een kern met centripetale negatieven, een Lacan-steker en enkele afslagen met gefacetteerde hiel.
		Bronstijd	Pijlpunten met schachtdoorn en weerhaken. Hilversumcultuur. Grafheuvel.
		Romeins	Romeinse munt, twee spatulae, mogelijk hergebruik van grafheuvel tijdens de Romeinse periode.
506089	1.100m (NW)	Steentijd	-zwarte houtskoolvlekken geïnterpreteerd als woonhaarden (door Delvaux) -Mogelijk nederzetting (M. Lesenne) sommige elementen zijn laat-mesolithisch - windval onder de tumulus (nr. 61) die onderzocht werd door Crombé - bevatte 700-tal vuursteenartefacten mogelijk laat-mesolithisch - buiten de windval werden ca. 1100 lichtische artefacten aangetroffen

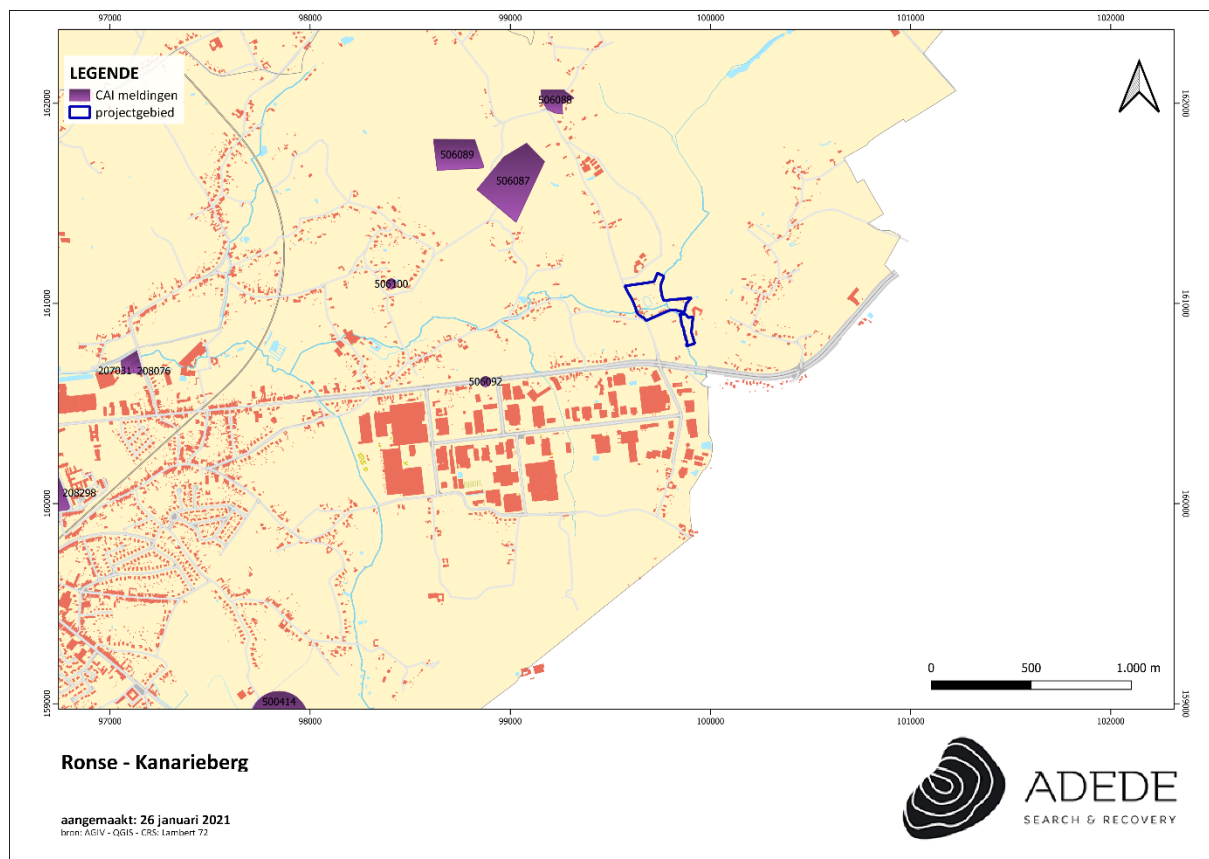
¹² Silke De Smet, Ruden Pede, Bart Cherreté, Ronse Schoonboeke (Erembodegem, 2020).

¹³ Griet Beldé en Maarten Praet, Archeologische evaluatie van het bodemarchief aan de Ninoofsesteenweg 589 te Ronse (Oost-Vlaanderen)(Kontich, 2017).

			- onder de werktuigen vnl. (duimnagel)schrabbers, microlieten waren zwak vertegenwoordigd mogelijk laat-mesolithisch - "Verzameling Delvaux": kern, kernflankafslag, atypische bek, afslag gepolijste bijl, geretoucheerde afslag en debitagepateriaal. Sommige elementen zijn laat-mesolithisch.
		Bronstijd	- 3 grafheuvels op de Muziekberg die in 19de eeuw 'opgegraven' werden door Joly e.a. -in 1988 werd één grafheuvel op deze locatie opnieuw onderzocht olv Crombé, maar er werden geen sporen van teruggevonden (in tegenstelling tot locatie 506088 waar ook een grafheuvel werd onderzocht en er wel sporen van werden teruggevonden). -Culturele datering Crombé: Hilversumcultuur uit vroege en midden bronstijd (1800/1600-1100 v. Chr.)
		Romeins	3 munten van Constantinus III.
506088	1.050m (NW)	Steentijd	Mesolithische artefacten. - ca. 180 lithische artefacten onder de 2de tumulus die door Crombé werd onderzocht - verder werd ook een kleine houtskoolconcentratie aangetroffen - "Verzameling Cambier" (met notitie Muziekberg, maar door de grote homogeniteit en gelijkenis met Boekzitting, hierbij opgenomen): burin caréné en een aantal andere artefacten (met witgrijze patina) - "Verzameling Deconinck": laat-paleolithische steker - Ook uit de andere verzamelingen artefacten met blauwwitte patina die als laat-paleolithisch te interpreteren zijn mogelijk epi-paleolithicum - Door de grote vondstenconcentratie als bewoningssite geïnterpreteerd:

			- "Verzameling Cambier" (met notitie Boekzitting): 41 artefacten, w.o. 25 werktuigen (o.a. schrabbers, fragment gepolijste bijl, afslagbijl, boren, pijlpunten, mes) - "Verzameling Cambier" (met notitie Muziekberg, maar door de grote homogeniteit en gelijkenis met Boekzitting, hierbij opgenomen): o.a. schrabbers, (fragment) gepolijste bijlen, afslagbijlen, stekers, ruimer, pijlpunten, mes, kernen, kloppers - "Verzameling Noël: schrabbers, gepolijst snedefragment, afslagbijlen, kern - "Verzameling J. Deconinck" (in 1960 ontdekt bij graafwerken): o.a. pijlpunten, 2 hardstenen bijltjes, afslagschrabbers, bekken en boren, microlieten, kling en debitageafval over verschillende periodes in het neolithicum, o.a. midden neolithicum (mijnsilex). Verschillende pijlpunten die aan diverse periodes in het neolithicum kunnen toegeschreven worden.
		Bronstijd	- 3 grafheuvels op de Muziekberg (verdwenen in loop 19de of 20ste eeuw) -6 urnen Drakensteintype -in bepaalde tumuli bijzettingen uit de Romeinse periode -in 1836 door E. Joly 'opgegraven' - in 1988 werd 1 grafheuvel opnieuw onderzocht, hier werden wel sporen van teruggevonden (in tegenstelling tot de grafheuvel die tijdens dezelfde campagne werd onderzocht op CAI locatie 506089). -Culturele datering Crombé: Hilversumcultuur uit vroege en midden bronstijd (1800/1600-1100 v. Chr.)
		Romeins	-Penningen. -Brandgraven

			-Sluit aan bij de bronstijd grafheuvels
506100	1.250m (W)	Romeins	Incineratiegraf uit de gallo-Romeinse tijd, gevonden in 1838.
506092	850m (ZW)	Romeins	Brandgraf.

Figuur 24. Situering van enkele CAI locaties in de omgeving van het projectgebied.

4 Besluit

In het kader van de aanvraag van een omgevingsvergunning voor de regularisatie van reeds uitgevoerde werken, alsook de bouw van een mestopslag en de heraanleg en uitbreiding van de bestaande parking, gelegen aan de Kanarieberg te Ronse, werd door ADEDE BV een bureaustudie uitgevoerd in het kader van het opstellen van een archeologische nota met uitgesteld traject.

Het doel van dit onderzoek is driedelig. Allereerst wordt op basis van de beschikbare informatie nagegaan of er archeologische resten te verwachten zijn op het terrein. Vervolgens wordt nagegaan hoe goed deze archeologische resten bewaard zijn en in hoeverre ze bedreigd zijn door de geplande bouwwerken. Ten slotte wordt nagegaan wat het potentieel tot kennisvermeerdering is. Op basis van beschikbare en geraadpleegde bronnenmateriaal kon binnen het bureauonderzoek de aan-of afwezigheid van een archeologische site of relevante archeologische overblijfselen binnen de contouren van het onderzoeksgebied niet met zekerheid worden aangetoond. Wel is het mogelijk een archeologische verwachting naar voor te schuiven ten einde een antwoord te kunnen bieden op de gestelde onderzoeksvragen.

Het onderzoeksgebied dat het onderwerp vormt van deze bureaustudie situeert zich ten oosten van de stedelijke agglomeratie van Ronse. Ronse is gelegen in het hart van de Vlaamse Ardennen in de Zandleem- en Leemstreek. De stad ligt helemaal in het zuiden van de provincie Oost-Vlaanderen en grenst in het zuiden aan de provincie Henegouwen. In het noordwesten grenst ze aan Kluisbergen, in het noordoosten aan Maarkedal, in het oosten aan Elzele, in het zuiden aan Frasnes-lez-Anvaing en in het westen aan Mont-de-l'Enclus. Ronse ligt in een komvallei gevormd door de Molenbeek. Die beek ontspringt ten oosten van de stad in het brongebied op de zuidflank van de Muziekberg, loopt in westelijke richting dwars door het historische centrum om enkele kilometer verderop in de Ronnebeek en vervolgens in de Schelde uit te monden. Het Digitaal Hoogtemodel illustreert duidelijk het heuvelachtig karakter van de omgeving. De stad situeert zich in de vallei van de Molenbeek en wordt 'in de tang genomen' door twee uitgesproken heuvelruggen. Een heuvelrug loopt van west naar oost en vormt de noordgrens van de stad. De andere loopt van het oosten naar het zuidwesten en vormt de zuidgrens van de stad. Ten oosten van de stad, ter hoogte van de Pottelberg lopen beide heuvelruggen in elkaar over. De toppen van deze heuvelruggen zijn de zogenaamde getuigenheuvels die deze streek typeren (Kluisberg, Hotondberg, Muziekberg, Pottelberg). Enkel naar het westen toe, langsheen de loop van de Molenbeek en vervolgens de Ronne, is er een vlakke opening in het landschap te bemerken. Het projectgebied situeert zich op een hoogte van zo'n 54 à 60m TAW. Het reliëf kent een duidelijk stijgend hoogteverloop naar het zuiden en het oosten toe.

De CAI meldingen in de omgevingen tonen een sterke aanwezigheid van steentijdsporen in de ondergrond. Daarbij dient wel opgemerkt te worden dat deze werden gedaan op meer hoger gelegen

delen in het landschap, met name de Muziekberg. Bestaand onderzoek naar steentijdnederzettingen heeft uitgewezen dat zij zich eerder op hoger gelegen gebied vestigden, met name heuvelruggen. De ligging van het projectgebied in een dal, met een uiterst uitgebreide waterhuishouding, zorgde er mogelijk voor dat het projectgebied in het verleden te zompig was voor menselijke bewoning. We schuiven voor steentijden dan ook een eerder lage verwachting naar voor.

Een gelijkaardige verwachting kan gesteld worden inzake Romeinse grondsporen. De CAI meldingen geven blijk van een zekere Romeinse aanwezigheid, maar deze lijkt zich ook te concentreren rond hoger gelegen gebieden. Ook hier schuiven we dus een eerder lage verwachting naar voor.

Een gelijkaardige verwachting kan gesteld worden voor de middeleeuwse en vroegmoderne periode. Op basis van ouder kaarten weten we dat het projectgebied sinds de achttiende eeuw grotendeels braakliggend geweest is. We weten wel dat er zich vanaf de achttiende eeuw, en ook later, in de negentiende en twintigste eeuw, belangrijke grondroerende werken hebben plaatsgevonden voor de aanleg en heraanleg van een waterbekken centraal op het noordelijke projectgebied. Deze zal lokaal voor een sterke verstoring gezorgd hebben. Op basis van de luchtfoto's hebben we kunnen vaststellen dat het projectgebied vanaf de jaren 2010 in gebruik werd genomen als terrein voor buitenactiviteiten.

De geplande werken betreffen grotendeels een regularisatie van reeds uitgevoerde werken. Het gaat daarbij om volgende ingrepen die dienen geregulariseerd te worden:

- Verbouwingen aan de paardenstal.
- Te regulariseren bijgebouw 'fietsenberging.
- Te regulariseren bijgebouw Bergruimte 2
- Te regulariseren bijgebouw Bergruimte 3
- Verschillende tenten.
- Te regulariseren koele berging.
- Te regulariseren bijgebouw 'afdak 1'.
- Te regulariseren bijgebouw 'handboogschierstand.
- Te regulariseren bijgebouw 'schuilhut 1, 2, 3, 4 en 5'.
- Te regulariseren openluchtpiste.
- Te regulariseren slotgracht.
- Te regulariseren boomhut.
- Te regulariseren bijgebouw 'stal 1'

De nog uit te voeren werken behelzen enkel de aanleg van een mestopslagplaats in het noordwesten van het projectgebied met een totale oppervlakte van 23m², alsook de heraanleg en uitbreiding van de bestaande parking in het oostelijke gedeelte van het noordelijke projectgebied. Deze parking zal

een oppervlakte kennen van zo'n 1.216m², wat dus een uitbreiding met zo'n 640m² inhoudt. Over de voorziene bodemingreep voor deze parking werd door de opdrachtgever geen verdere informatie gegeven. We gaan daarom uit van een verharding met onderfundering met een totale diepte van 40cm.

Gezien het eerder lage archeologische potentieel van het projectgebied, de bestaande historische bodemverstoringen op het terrein en het eerder beperkte karakter van de nog uit voeren werken, waarbij een mestopslag van 23m² wordt opgetrokken en de bestaande parking wordt uitgebreid en heringericht (waarbij op de luchtfoto van 2020 te zien is dat de bodem op deze locatie reeds verstoord werd), is ADEDE bv van mening dat verder archeologisch onderzoek niet nodig is, gezien het potentieel op kennisvermeerdering te klein is om de bijbehorende kosten te verantwoorden. Het terrein kan archeologisch worden vrijgegeven om de geplande werken uit te voeren. Dit ontslaat de opdrachtgever echter niet van zijn meldingsplicht inzake eventueel aangetroffen archeologische sporen.

5 Bibliografie

F. Bogemans, 'Legende overzichtskaart Quartairgeologie Vlaanderen' (Brussel, 2005).

W. Bracke 'De kaart van de Oostenrijkse Nederlanden door graaf de Ferraris', in: s.n., De Grote Atlas van Ferraris (Tielt, 2009) pp. 5-19.

Karen De Coene, Thérèse Ongena, Frederic Stragier, Soetkin Vervust, Wouter Bracke & Philippe De Maeyer, 'Ferraris, the Legend', in: Cartographic Journal 49 (2012, 1), pp. 30-42.

A. De Smet, 'Le Général-Comte de Ferraris et la carte des Pays-Bas autrichiens, in s.n., Album Antoine De Smet (Brussel, 1974) pp. 347-362.

C. Lemoine-Isabeau, Les militaires et la cartographie des Pays-Bas méridionaux et de la principauté de Liège à la fin du XVIIe et au XVIIIe siècle (Brussel, 1984).

C. Lemoine-Isabeau, 'Eugène Henry Fricx' in: Lexicon der Geschichte der Kartografie (1986, boek 1) pp. 242-243.

C. Lemoine-Isabeau, La carte de Belgique et l'institut Cartographique Militaire (Dépot de la Guerre), 1830-1914 (Brussel, 1988).

B. Pillans & P. Gibbard, 'The Quaternary period', in: F.M. Gradstein, J.G. Ogg & A.G. Smith, The Geological Time Scale (Cambridge, 2004) pp. 979-1010.

S. Vrielinck, Grootse plannen. De kadastrale Atlas van België van P.C. Popp: genese en datering (1840- 1880) (Amsterdam, 2018).

L. Wellens-De Donder, Philippe Vandermaelen, 1795-1869 (Brussel, 1969).

Cai.onroenderfgoed.be

Inventaris.onroenderfgoed.be

Geopunt.be

6 Lijst van figuren

Figuur 1. Situering van het projectgebied op de Traditionele Landschappenkaart.....	- 16 -
Figuur 2. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m.....	- 17 -
Figuur 3. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m (detail).	- 18 -
Figuur 4. Hoogteprofielen van het projectgebied.....	- 19 -
Figuur 5. Situering van het projectgebied op de tertiair geologische kaart.....	- 21 -
Figuur 6. Situering van het projectgebied op de quartair geologische kaart.....	- 22 -
Figuur 7. Situering van het projectgebied op de bodemtypekaart.....	- 24 -
Figuur 8. Situering van het projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart.....	- 25 -
Figuur 9. Situering van het projectgebied op de erosiegevoeligheidskaart.....	- 26 -
Figuur 10. Situering van het projectgebied op het bodemgebruiksbestand.	- 27 -
Figuur 11. Situering van het projectgebied op het gewestplan.	- 28 -
Figuur 12. Situering van het projectgebied op de kaart van Fricx.....	- 34 -
Figuur 13. Situering van het projectgebied op de kaart van Villaret	- 35 -
Figuur 14. Situering van het projectgebied op de kaart van Ferraris.....	- 37 -
Figuur 15. Situering van het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen.....	- 38 -
Figuur 16. Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen.	- 39 -
Figuur 17. Situering van het projectgebied op de kaart van Popp.....	- 40 -
Figuur 18. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 1971.	- 41 -
Figuur 19. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 1979-1990.	- 42 -
Figuur 20. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 2000-2003.	- 43 -
Figuur 21. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 2008-2011.	- 44 -
Figuur 22. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 2015.	- 45 -
Figuur 23. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 2020.	- 46 -
Figuur 24. Situering van enkele CAI locaties in de omgeving van het projectgebied.	- 50 -